

Liberální ekonom

Grigorij Javlinskij

Liberální institut je nezisková organizace pro rozvoj individuální svobody, soukromého vlastnictví, svobodného trhu a vlády zákona. Respekt k principům klasického liberalismu je společným znakem jeho projektů a programů. Jeho činnost je financována z výsledků vlastní činnosti a z darů jednotlivců a soukromých institucí.

Činnost Liberálního institutu se soustřeďuje na následující aktivity:

- Výzkum
Výzkumná činnost Liberálního institutu zahrnuje kromě projektů aplikovaného výzkumu (Makroekonomická analýza a konstrukce Indexu ekonomické svobody, Deregulace energetických sítí, Reforma penzijního systému, Železnice jako součást dopravního trhu, Kapitálový trh v transformující se ekonomice, Tržní přístup k ochraně životního prostředí, Cena protekcionismu v ČR, Daňová reforma, Liberální paradigma) i oblast teoretického výzkumu, kde navazuje zejména na filosoficko-metodologický odkaz F. A. Hayeka. Dominantní postavení v této oblasti má projekt Teorie spontánního řádu.
- Vzdělávání
  - *Ekonomie pro budoucí manažery a jejich učitele a Finanční ekonomie pro budoucí manažery a jejich učitele* – týdenní program pro středoškolské studenty a učitele
  - *Letní univerzita liberálních studií* – týdenní program pro vysokoškolské studenty a mladé absolventy z ČR a Slovenska
  - *Cesta ke svobodné společnosti* – mezinárodní česko-slovenské kolokvium
  - *Cena Gary Beckera* o nejlepší studentskou práci z ekonomie – Liberální institut odměňuje v rámci této soutěže elitní studenty ve spolupráci s Národohospodářskou fakultou VŠE
- Osvěta
  - Výroční přednáška Liberálního institutu – při příležitosti 5. výročí založení Liberálního institutu v roce 1995 tuto tradici započal nositel Nobelovy ceny za ekonomii profesor Gary Becker, v roce 1997 přednesl přednášku s názvem „Svobodný trh ve svobodné ekonomice“ nositel Nobelovy ceny profesor Milton Friedman, v roce 1998 připadla tato čest bývalému ministru financí Nového Zélandu Siru Rogeru Douglasovi, tvůrci velkolepé liberální ekonomické reformy a v roce 1999 jej následoval prezident Deutsche Bundesbank Hans Tietmeyer. Laureátem ceny za rok 2000 byl předseda liberálního hnutí Jablko Grigorij Javlinskij.
  - Diskusní fóra, kolokvia a konference
  - Oslava Dne daňové svobody (poprvé dne 6. června 2000)
- Publikace (vydávání knih a záznamů z diskusních fór)

Liberální institut, Spálená 51, 110 00 Praha 1

Tel.: (02) 29 60 60, Fax: (02) 29 17 10

E-mail: info@libinst.cz

Internet: <http://www.libinst.cz>

LIBERÁLNÍ INSTITUT

děkuje firmě

Unipetrol, a.s.

za spolupráci při realizaci tohoto projektu.

*Mega
print*

LIBERÁLNÍ EKONOM GRIGORIJ JAVLINSKIJ

Josef Šíma (ed.)

Josef Šíma (ed.)

Liberální ekonom Grigorij Javlinskij

Praha 2000

Vydal:

Liberální institut

Spálená 51, 110 00 Praha 1

Vydání zajistil:

MegaPrint Praha

K Nouzovu 2131/7, 143 00 Praha 4

Všechna práva jsou vyhrazena. Žádná část knihy nesmí být reprodukována nebo dále šířena v žádné formě, žádnými prostředky, elektronickými nebo mechanickými, bez písemného souhlasu Liberálního institutu.

Copyright © 2000 Liberální institut

Translation © David Lipka

Předmluva © Ing. Jiří Schwarz, CSc.

Jazyková korektura © Ivana Mergerová

Photo © Karel Cudlín

Cover Design © Daniel Purmann, Radovan Kačín

Sazba a grafická úprava: Radovan Kačín (MegaPrint Praha)

Sázeno písmy Century, Suisse a Time.

ISBN 80-86389-07-3

Obsah

Obsah	5
Předmluva	7
Rusko na trnité cestě ke svobodě a právnímu státu	11
Diskuse	21
Tisková konference.....	35
Přepis záznamu z vysílání pořadu „K věci“	43
Rusku chybí politická vůle ke změně	47
Životopis.....	51

Předmluva

Grigorij Javlinskij

Většina lidí po vstupu do vysoké politiky ve jménu „dosažení možného“ bezděčně opouští své ideály a zásady. Každodenní politická rutina, pragmatismus a touha po znovuzvolení často vítězí nad ideologií, dlouhodobě pěstovanými názory a „kruhem starých známých“. Vábení státní mocí, popularitou a touze po adoraci se nedokázali ubránit ani slovatní liberálové, kteří vstoupili do vrcholné politiky. Jednou z mála výjimek je Grigorij Javlinskij.

České veřejnosti je znám především díky svým kandidaturám v ruských prezidentských volbách. V roce 1996, v roce trumfu Borise Jelcina, skončil čtvrtý. O čtyři roky později v roce 2000 byl třetí. Vítězství Vladimíra Putina komentoval známý ruský deník Kommersant: „Rusko má nového prezidenta, ačkoli nikdo neví jakého. Koneckonců právě proto byl zvolen.“ Z tohoto důvodu, pro své často nepopulární, ale vždy konzistentní názory, které jsou ruské veřejnosti známé, „nemohl být“ Grigorij Javlinskij zvolen.

Javlinského politická kariéra je podporována Liberálním hnutím Jabloko, jehož je spoluzakladatelem a současným předsedou. Známým se stal na jaře 1990 prvním programem tržních reforem v historii Sovětského svazu, který nazval „500 dní“.

Liberální hnutí Jabloko se od svého založení hlásí ke klasickým liberálním hodnotám nejen, když je to mediálně či politicky atraktivní. Javlinskij jako jediný z významných ruských politiků kritizoval počínání federálních sil v čečenské válce. Mír je pro něj hodnotou věčnou, o níž nemíní pochybovat ani v momentech výbuchů nacionalistických vášní, jimž často podléhá mlčí

většina obyvatelstva. Javlinskij však nemlčí, nepřidává se na stranu pohodlné většiny, a proto ani nesbírá voličské hlasy.

Naopak v procesu rozšiřování NATO směrem na východ, když většina ruských politiků pateticky oponovala, Javlinskij mlčel. Přestože je proces rozšiřování NATO pro Rusko nepřijemný, neboť velká část občanů se nedovede smířit s postupným oslabováním velmocenského postavení, vystupoval Javlinskij za práva národů svobodně se rozhodnout o přidružení k jakékoli organizaci.

Jeho zásadová a jednoznačná stanoviska a konzistentní jednání mu pomohly získat pověst čestného politika, který se nikdy nezapletl do žádných skandálů, které byly v Rusku v poslední dekádě tisíciletí na každodenním pořádku.

Vzděláním ekonom Javlinskij prosazuje v ruské Dumě institucionální změny, prosazení skutečných vlastnických práv, jejich vynutitelnost a ochranu, demonopolizaci, deregulaci a vytvoření podmínek pro konkurenci. Konkurenci považuje nejen za nenahraditelný prostředek pro kultivaci chování výrobců, nýbrž i za nejúčinnější nástroj ochrany spotřebitele. Pokud neexistuje konkurence, je trh podle něj monopolistický, oligarchický a zločinecký. Absence vlády zákona a nízká vynutitelnost práva učinily podle Javlinského ze současného Ruska největší prádelnu špinavých peněz na světě.

Za hlavní problém Ruska nepovažuje už komunisty, ale „incestní vztah“ mezi politickou mocí a penězi, který je všudypřítomný. Korejské čeboly nebo indonéské čuky jsou ve srovnání s ruskými podnikatelskými strukturami transparentními hospodářskými organizacemi.

Domnívá se, že 70 % ruského hospodářství se nachází ve sféře stínové ekonomiky. Proto požaduje radikální snížení daní: 10 % pro fyzické osoby, 20 % pro průmyslové podniky, 15 % pro zemědělské podniky a tzv. 2% odpustek (amnesty tax) za převod daňového domicilu do Ruska pro ruské občany či předložení dosud nepřiznaných příjmů. Javlinskij požaduje snížení výdajů na byrokracii, protože s růstem počtu státních úředníků narůstá

nebezpečí korupce, která zůstává neodmyslitelným fenoménem ruské společnosti i na konci XX. století.

Korupce podle něj prorůstá i vztahy Mezinárodního měnového fondu a Ruska. Marnotratné výdaje MMF do nereformovaného ruského hospodářství nejenže způsobují morální hazard, ale odsouvají a brání uskutečnění radikální reformy, což má devastující účinky nejen na hospodářství, ale i morálku ruské společnosti.

Grigorij Javlinskij a jeho tým z EPIcentra měli možnost v omezeném měřítku realizovat vlastní reformní program ve městě Nižnyj Novgorod. Pozitivní změny v tomto třetím největším ruském městě (bývalém Gorkém) byly tak zřejmé, že vynesly v té době blízkého Javlinského spolupracovníka Borise Němcova do křesla vicepremiéra ruské vlády. Oblast Nižného Novgorodu je dodnes patrně nejatraktivnější oblastí pro zahraniční investory. Pozitivní dopad zahraničních investic však bezprostředně pociťují i tamější obyvatelé. Doufejme, že liberální politik Grigorij Javlinskij bude mít v budoucnu více možností prokázat, že jeho politický program je nejen konzistentní a zásadový, ale také realizovatelný a úspěšný.

Jiří Schwarz
říjen 2000

Výroční přednáška Liberálního institutu 2000

Rusko na trnité cestě ke svobodě a právnímu státu

Grigorij Javlinskij

Vážené dámy, vážení pánové. Chystal jsem se přednést svou řeč rusky, ale myslím si, že když vystupuji jménem Liberálního institutu, bude správné, jestliže splním žádost organizátorů našeho setkání a promluvíím k vám anglicky.

Velice vám děkuji za možnost oslovit tak výjimečné publikum ve střední Evropě. Je pro mě doopravdy velkou ctí obdržet tuto cenu ještě za svého života. Jsem také rád, že mohu přednášet právě v Praze. Česká republika je pro mne něčím jedinečná. V roce 1972 to byla první cizí země, kterou jsem navštívil. Byl jsem zde jako student, a jak si sami dovedete představit, po roce 1968 šlo o opravdu zvláštní dobu. Se zdejšími vrstevníky jsme vedli vášnivě debaty o Sovětském svazu, o tom, co se zde stalo, a o všech souvisejících událostech, což mě samozřejmě značně ovlivnilo. Po návratu do Moskvy došlo k mé první konfrontaci se sovětským politickým režimem. Několik z mých kolegů, kteří se mnou studovali v Praze, mě poté obvinilo z antisovětské propagandy. To byl tedy můj začátek. Proto má pro mě nesmírný význam stát právě zde, uprostřed tohoto města, a přednést svůj příspěvek k liberálnímu světu a svobodě.

Liberalismus – cesta k řešení světových problémů

Jsem přesvědčen, že udělování ceny za *přínos liberálnímu myšlení, uplatňování liberálních myšlenek v praxi a boji za svobodu a panství zákona* právě zde v srdci Evropy, v České republice, je skvělou tradicí. Vítám, že země, která není ani největší, ani vojensky nejsilnější, se stane centrem, kde mohou získat cenu lidé jako Milton Friedman. Jde o pravý důkaz změn posledních deseti let ve vaší zemi, v Evropě a na celém světě. A těmito slovy chci rovněž vyjádřit své uznání české občanské společnosti za její přínos nejen vlastní zemi, ale i celému světu.

Musím zdůraznit, že mé zásluhy jsou neporovnatelné s tím, co za svůj život vytvořili Milton Friedman nebo Gary Becker. Chci vám však poděkovat jménem všech lidí žijících v Rusku, kteří za svobodu bojují již mnoho let či možná staletí. V této ceně vidím uznání snahy milionů a milionů obyvatel mé země o budování demokracie, otevřené společnosti, svobody a tržní ekonomiky. Mnohokrát děkuji všem, kteří chápou roli Ruska ve světové civilizaci, především na poli kultury a vědy, při budování hodnot lidstva.

Dnes bych zde ale měl promluvit o *svém* pohledu na nejnovější změny v Rusku, Evropě a možná i ve světě. Poslední století nám ukázalo, že hlavními prioritami, imperativy a cíli lidstva bylo a nadále zůstává vytvoření nové společnosti založené na humanismu, svobodě a právním řádu.

Liberální společnost dnes již zcela nezpochybnitelně zvítězila ve svém souboji se všemi podobami totalitarismu. Ve dvacátém století jsme byli svědky dokonce dvojnásobného vítězství. Poprvé to bylo v otevřeném boji během druhé světové války a podruhé se tak stalo docela nedávno, kdy se nadmíru zřetelně ukázalo, že demokratický a svobodný svět je mnohem silnější než sovětský totalitní režim. Liberální společnost projevovala své přednosti již v době, kdy skutečná povaha Stalinova nebo Hitlerova režimu nebyla mnoha lidem zřejmá. Dopustili bychom se velké chyby,

kdybychom si mysleli, že v polovině století bylo liberální paradigma spolu s konceptem lidských práv široce přijímáno. Podle mého názoru společnost lidských práv s konečnou platností potvrdila, že je tím nejlepším společenským systémem. Jde o systém, který je mnohem flexibilnější, plodnější a konstruktivnější než cokoli jiného, a pravidla, jimiž se řídí, jsou nejlépe přizpůsobena normálnímu lidskému životu. Tento typ uspořádání také dokázal, že umí být přísný, samoregulující a navíc má jednu nenahraditelnou vlastnost – dokáže sám sebe zdokonalovat. Je schopen se na základě zkušeností dále rozvíjet. Žádný jiný systém na světě toho není schopen. Pouze společnost založená na lidských právech a svobodě si tak může dlouhodobě udržet rovnováhu mezi stabilitou a schopností sama sebe rozvíjet.

V posledních 150 letech liberální demokratický systém neboli to, co Karl Popper nazývá otevřenou společností, dokázal, že jako jediný zná odpovědi na otázky, o kterých se lidé domnívali, že žádné odpovědi nemají. Dokázal odstranit rozpor mezi bohatstvím a chudobou, negramotností a vzděláním. Byl schopen vyřešit problém dělnických práv, práv žen a překonat další sociální rozpory nejrůznějšího typu, jež lidstvo trápily poslední století. Právě liberální přístup ukázal správnou cestu. Dnes můžeme říci, že taková základní práva, jako právo být volen a právo volit, či zakládat odbory k ochraně pracujících, jsou již pevně zakotvena v konceptu lidských práv a svobod.

Ruská reforma – nomenklaturní puč

Rád bych se také zmínil o současných problémech Ruska. Chci se s vámi podělit o svou vizi, jak aplikace liberálních principů a svobody může přispět k řešení základních problémů. První otázku, kterou bych si položil, je, proč bylo deset let reforem v Polsku, České republice, Maďarsku a ostatních zemích střední a východní Evropy tak úspěšných? Možná ne převratně úspěšných, nicméně situace zde je mnohem lepší než situace u nás. V porovnání s Ruskem jsou vaše reformy nesmírně efektivní – ekonomicky i politicky. Proč tedy tyto reformy v Rusku nefun-

gují? Možná je právě toto ona klíčová otázka posledních deseti let, a já bych vám na ni nabídl svou odpověď.

Myslím, že základní důvod tkví v tom, že před deseti lety v Polsku, Maďarsku, ve vaší zemi, ale i v ostatních státech východní Evropy proběhly opravdové demokratické revoluce. V Rusku tehdy došlo pouze k nomenklaturnímu puči. Přesně to se skrývá pod Gorbačovovým označením perestrojka. Nebyla to skutečná revoluce, kdy se mění lidé, hodnoty a priority, ale pouze povrchní změna, při které vysocí představitelé sovětské komunistické moci „přestrojili“, převlékli kabáty, změnili svá hesla a symboly. Zatímco na konci osmdesátých let se dlouze hovořilo o Leninovi, socialismu a pětiletkách, dnes se titíž lidé ohánějí slovy jako reforma, demokracie a trh a nejtalentovanější z nich se pár těchto výrazů naučili i v angličtině. Dnes se Rusko nachází na nové křižovatce a je proto nutné vzít si z uplynulých deseti let ponaučení.

První lekcí našeho neúspěchu je, že jen opravdová politická změna, nikoliv pouhá rekonstrukce původní komunistické elity, může přinést kýžené výsledky. V našem případě stranická nomenklatura jednoduše předala hospodářství kriminální nomenklatuře, a proto je dnes v Rusku tak vysoká kriminalita. Další ponaučení bych shrnul následovně. Doposud byly považovány za nepřátele otevřené společnosti, jak to obsáhle popsál ve své knize *Otevřená společnost a její nepřátelé* Karl Popper, fašismus a komunismus. Ruská zkušenost posledních deseti let ale ukázala, že kapitalismus, který není řízen zákony, kapitalismus založený pouze na obrovských monopolech, soukromém vlastnictví a právech pro omezený počet lidí, kapitalismus v zemi bez spravedlnosti, bez občanské společnosti, bez nezávislého soudního systému, občanských institucí či politických stran, je jako divoké zvíře bojující proti otevřené společnosti. A pokud jsou navíc všechny reformy prováděny jménem tzv. demokratického prezidenta a mladých liberálních reformátorů, a pokud tyto reformy přinesly zemi za tak krátkou dobu dvě války, rozstřílený parlament, hyperinflaci a dvojnásobnou dluhovou krizi, zůstává s podivem, že i dnes jsou občané stále ochotni účastnit se demo-

kratických voleb a miliony jich dávají hlas demokracii, svobodě, soukromému vlastnictví a tržní ekonomice. Není jednoduché lidi přesvědčit, že to, co se v Rusku dělo posledních deset let, nebyla práce demokratů či liberálů, ale přetrvávajícího postsovětského uvažování a postsovětského způsobu rozvoje.

Klíč k úspěchu – soukromé vlastnictví

Nyní bych rád krátce pohovořil o ekonomických reformách, které současné Rusko potřebuje. Jsem absolutně přesvědčen, že fungující tržní ekonomika musí být založena na přísné ochraně lidských práv, přičemž institut soukromého vlastnictví zde zaujímá zcela klíčovou pozici. Od toho se pak odvíjí i přijímání jednotlivých politických opatření.

Teď bych si dovolil říci něco, co vám bude možná znít trochu podivně. Myslím si, že každý občan Ruska, včetně dětí a studentů, mužů a žen, má dnes jasnou představu o tom, co je nutné pro obnovu hospodářství udělat. Je to velice jednoduché. Jedná se o nízké daně, soukromé vlastnictví půdy, transparentní a efektivní bankovní systém, demonopolizaci, ochranu investorů, nezávislý soudní systém atd. O tom, co Rusko potřebuje, již není žádných pochyb. Otázkou zůstává, kdo prosadí a uskuteční takový politický program. Kdo bude mít odvahu vyhlásit boj oligarchickým skupinám, jejichž zájmy jdou proti potřebám ruské ekonomiky.

Samozřejmě můžeme diskutovat i o politice MMF vůči Rusku. Zde lze odlišit politickou stránku problému, která spočívá v tom, že by bylo mnohem výhodnější, a nejen pro Rusko, pokud bychom přišli s vlastním návrhem, vysvětlujícím, co v danou chvíli nejvíce potřebujeme, předložili jej MMF a nechali na něm, zdali nám poskytne pomocnou ruku nebo ne. Pokud by se rozhodl záporně, my bychom dále pokračovali v reformách, protože jejich uskutečnění je v našem životním zájmu. Je to v zájmu všech našich občanů a oni také ponесou plody úspěchu i případné negativní dopady reform. Oni také proto musí být odpovědni za volbu reformní strategie a ne se pasivně spoléhat na to, co pro

nás připraví experti ve Washingtonu nebo kdekoli jinde na světě. A potom je zde teoretická stránka problému. Ekonomika Ruska totiž nebyla zničena centrálním plánováním jako ekonomiky Polska, Maďarska, východního Německa nebo vaší země, naše ekonomika byla vybudována centrálním plánováním, což nelze přehlížet, a proto potřebuje i jiný přístup. Naprostou prioritou podle mého názoru tak musí být institucionální změna. Makroekonomická stabilizace může být úspěšná jedině poté, co budou provedeny hluboké institucionální změny zavádějící soukromé vlastnictví, konkurenci a všechny ostatní hlavní pilíře tržního hospodářství. Příštích deset až dvacet let bude všem debatám o ruské ekonomické politice dominovat boj o základní hodnoty liberalismu. O všem lze zajisté diskutovat, avšak institucionální reformu ve smyslu hodnot klasického liberalismu považuji za absolutně klíčový výchozí bod veškerých úvah o provádění reformy v naší zemi a jsem připraven tyto myšlenky hájit a prosazovat. Jak jsem předeslal, nezodpovězenou otázkou zůstává, zda někdo získá dostatečnou politickou sílu takovou reformu provést.

Čečenská válka – masové zabíjení posvěcené politiky

Teď přejdu k politickému problému – válce na severním Kavkaze. Oblast severního Kavkazu je doopravdy jednou z nejméně bezpečných a stabilních částí světa. Je nutné otevřeně přiznat, že zde existuje reálná hrozba teroristických útoků, otroctví, únosů, a to nejenom na samotném severním Kavkaze. Každému, kdo se blíže zajímá o světovou politiku, bych mohl doporučit, aby si dobře prostudoval situaci ve střední Asii v bývalých republikách Sovětského svazu, jako jsou Tádžikistán a Kyrgyzstán. V těchto oblastech můžeme vidět množící se projevy extremismu, terorismu, fundamentalismu, extrémního fundamentalismu. Jde jistě o vážný problém, který musí Rusko vyřešit. Za žádnou cenu bych jej nepodceňoval. Musím nicméně říci, že způsob, jakým se současná ruská vláda s těmito hrozbami vyrovnává, je naprosto

špatný. Zde v Praze bych chtěl znovu zopakovat, že v listopadu minulého roku nebyla započata pouhá antiteroristická akce, nýbrž otevřená válka proti všem lidem na severním Kavkaze. Válka bez budoucnosti, která nikdy nepřinese pozitivní výsledky. Jedná se pouze o zbytečné krveprolití, tragédii lidí, tři set tisíc uprchlíků a desítek tisíc zabitých. Jediným smysluplným řešením, podle mého názoru, je začít s politickým jednáním. Takové politické jednání by mělo být založeno na třech principech. Za prvé musí probíhat s představiteli čečenské strany, kteří jsou připraveni respektovat ruskou ústavu a současný právní řád. Za druhé to nesmějí být lidé, kteří se osobně účastnili zabíjení lidí a teroristických útoků. A třetí podmínkou je, aby to byli zástupci zvolení ve volbách v roce 1997, organizovaných pod dohledem mezinárodních organizací. To je má odpověď na námitky lidí, kteří bez přestání tvrdí, že neexistuje prostor pro politická jednání. Ten prostor zde je a musí být využit co nejdříve, aby se situace na severním Kavkazu nezměnila v absolutní tragédii. Moje strana a já na tom trváme od samého počátku, kdy válečný konflikt vznikl. Řešení současné situace politickou cestou bude jistě složité, ale je to jediný správný způsob, ke kterému neexistuje alternativa.

Rusko jako součást Evropy

Zabývejme se nyní tématem *Rusko a Evropa*. Často opakují, že do 20 či 25 let se Rusko musí stát evropskou zemí. Nikoliv ve smyslu „Bruselu“, ale ve smyslu hodnot, zákonů, typu hospodářství, mezilidských vztahů, úrovně porozumění či bezpečnostního systému. Jinak ho čeká izolace, extrémní vnitřní konflikty, nestabilita a nepředvídatelný vývoj. Proto jsou vztahy s Evropou tak důležité.

Co se tedy musí stát v této oblasti? Nejprve bych chtěl říci, že přístup Západu, zaměřený téměř bezvýhradně na ruské politické špičky, je dle mého názoru zcela mylný a je nutné ho změnit. Setkání západních politiků s novým ruským prezidentem je jistě pozitivní věc, ale zdaleka to nestačí. Další nebezpečí vyvstává

z možnosti, že by se podobná setkání mohla vyvinout v něco podobného, jako byla Jaltská konference. Proto se musí změnit priority. Akcent by měl být kladen na vztahy mezi lidmi, mezi odborníky, občany, jednotlivými politickými stranami, nevládními organizacemi, studenty, městy – tyto vztahy jsou tím skutečným klíčem k budoucímu rozvoji rusko-evropských vztahů. Podaří-li se nám je posílit na úkor zdvořilostních návštěv zahraničních státníků, uděláme důležitý krok na cestě k demokracii a otevřené společnosti.

Jako další stěžejní moment pro obyvatele Ruska bych chtěl vyzdvihnout výměnu informací a instituci médií obecně. Dovolte mi uvést malý příklad. Dnes můžeme poslouchat evropské zprávy téměř ve všech jazycích, dokonce i neevropských, ale neexistuje jediný globální televizní kanál vysílající v ruštině – tzn. pro tři sta padesát milionů lidí. Pro nás by bylo nesmírně přínosné sledovat například *Euronews* v ruštině, a mělo by to na budoucí vývoj demokracie a stabilitu Ruska mnohem větší vliv než dvě či tři návštěvy zahraničních státníků, kdy přijede např. prezident Clinton do Moskvy a význam celé návštěvy lze s jistou nadsázkou popsat takto: „Ach, pan Jelcin, jak se vám daří?“ „Děkuji, skvěle. A vám, pane Clintone?“ „Děkuji, také dobře. Čím se právě teď zabýváte?“ „Ale, provádím reformu.“ „Jakou?“ „Radikální!“ „Skvělé! Tak to máte můj obdiv.“ Polibky, objetí a podávání rukou nejsou to, co Rusko právě teď nejvíce potřebuje. Pro naše občany by bylo mnohem důležitější přečíst si noviny a sledovat zpravodajství z Evropy v jejich mateřštině. Diskuse o NATO by se tak dostaly do úplně jiné roviny, spolu s mnohým dalším.

Zlo vízové politiky

Získání víza do cizích zemí patří mezi další témata, která si zasluhují pozornost. Abyste v Rusku mohli získat vízum, musíte ve frontě před ambasádou čekat i celé týdny, a mohu vás ubezpečit, že ve frontách nenaleznete ani jednoho zločince. Šéfové ruských mafií si víza obstarají jiným způsobem, nevím jak, ale nějak to provedou. Ve frontách naopak čekají obyčejní lidé z celé

země, kteří ze své dvacetidenní dovolené stráví dvanáct dní čekáním před velvyslanectvím v Moskvě. Jak můžeme tedy budovat demokracii? Jak můžeme očekávat změnu v postojích lidí, kteří ani nemohou na vlastní oči vidět, jak se žije v Evropě? Jistě, něco málo slyšeli, ale to nestačí.

Jen když lidé uvidí, jak se žije jinde, když na vlastní kůži pocítí moderní způsob života, tak budou i ve vlastní zemi důrazněji požadovat reformy vedoucí k tomuto cíli. Proto je důležitým úkolem výstavba infrastruktury – silnic, telekomunikací, a dále pak noviny, televize a rozhlas přinášející nezávislé informace z Evropy, protože spolehlivé a nezkrácené informace jsou to, co by dříve či později tamější situaci bezpochyby změnilo. To je první krok. Teď není tak důležité, zda je Putin dobrý nebo špatný, dejme mu šanci. Klíčové jsou vztahy mezi lidmi. Vůdci se mění, ale lidé zůstávají.

Nebát se a nelhat

Často jsem dotazován, co by měl Západ udělat pro Rusko. Po dlouhou dobu jsem na tuto otázku neznal odpověď, ale teď již vím, co odpovědět. Nejvíce potřebujeme, abyste vypracovali jasnou, důslednou, otevřenou, demokratickou a čestnou politickou strategii, nikoliv co se týče samotného Ruska, ale právě Evropy. V současné době můžeme vidět dva politické směry – to, co bych nazval politikou založenou na lidských právech, a potom takzvanou *reálnou politikou*. Takto schizofrenní situace může být pro samotný Západ nebezpečná. Jako příklad bych uvedl hlasování Evropského parlamentu odsuzující válku v Čečensku, za které se Rada ministrů členských států Unie druhý den omluvila z obavy, že to bylo na nás příliš tvrdé. Toto je rozdíl mezi lidskými právy a reálnou politikou. Proto odpovídám, snažte se provádět otevřenou, konzistentní, ale hlavně čestnou politiku.

Na závěr se chci ještě zmínit o názoru, který je na Západě velmi zakořeněný a který říká, že Rusové musejí mít silného vůdce, protože to jsou lidé, kteří nerozumějí demokracii, nechápou trh, potřebují jednoduše silného vůdce a v zájmu Západu potom je

udržovat s ním přátelské vztahy. S takovým přístupem nelze ale dosáhnout žádného pokroku. Historie Ruska, Francie, Německa, východní Evropy nebo Spojených států se od sebe nepochybně velmi podstatně liší, ale všichni jsme příslušníky jedné civilizace. A příští století bude stoletím civilizací. Proto trvám na tom, aby byla celosvětová politika, a zejména politika ve vztahu k mé zemi, jasná a čitelná, aby to byla politika rovnocenných partnerů. Rusko potřebuje být podrobováno kritice a je třeba nám říkat skutečnou pravdu včetně věcí, které nám nebudou příjemné. My potom budeme mít právo například říci, že bombardování v Kosovu bylo, jak vidmo, naprostou katastrofou. A čečenský konflikt je v mnohých směrech důsledek právě tohoto bombardování, na které pohlížím jako na naprosté selhání západních demokracií. Řešení totiž nemohlo být nalezeno v Rambouillet pod drobnohledem televizních kamer, ani v Bělehradě, ale v Moskvě. Bylo nezbytné přinutit Moskvu, aby ukončila svou podporu Miloševičovi, což se podařilo, avšak naneštěstí až příliš pozdě.

Cena pro ruský lid

Na konci svého proslovu bych rád shrnul svou hlavní myšlenku. Cena, kterou mi Liberální institut uděluje, je pro mě velkou ctí, ale není to cena jen pro mě. Tato cena je pro miliony mých voličů. Byl jsem třetím kandidátem v prezidentských volbách, a mohu říci, že před patnácti lety by si nikdo nedovedl ani představit, že by muž s mými názory mohl skončit na třetím místě v prezidentských volbách a mohl v Praze, ale také v každé sibiřské vesnici vyjadřovat myšlenky, které jsem právě prezentoval já. Tato cena je proto pro ruský lid. Velice vám děkuji.

Diskuse

ANNA SINGEROVÁ, studentka VŠE:

Hovořil jste o vízové politice. Já vidím tři možnosti, ze kterých je nutné si zvolit. Nezavádět víza, což je však v rozporu s politikou ČR vstoupit do EU, dostávat víza na hranicích jako například v Maďarsku, anebo na ně čekat v Moskvě. Jakou variantu byste upřednostňoval?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Za prvé nejsem odborník na vízovou problematiku. Nejsem úředníkem, který zná proces vydávání víz. Za druhé se to netýká konkrétně České republiky. ČR teď vstupuje do NATO a má vlastní nové starosti. Používání víz patří mezi společné politiky evropských zemí. Mé úvahy nebyly namířeny na adresu vaší země. Mimochodem s vaší zemí zatím nejsou žádné problémy. Vstupní víza, pokud vím, získat lze. Tento problém se týká všech. Je spojen se svobodou člověka a s jeho právy. Pravdou je, že tato otázka je velmi složitá a protirečí si. Myšlenka, kterou jsem chtěl vyjádřit, spočívá v následujícím – při řešení tohoto problému musí být stanoven nějaký imperativ. Já mohu například předložit své řešení, že každý ruský občan, který má cestovní pas, je oprávněn pobývat tři měsíce v roce v Evropě. Vlastnictví cestovního pasu tedy umožňuje pobývat tři měsíce v jakémkoli evropském státě bez zvláštního víza. To je však úkol pro odborníky. Ze všeho nejdříve je třeba zadat tento úkol, aby se řešil.

RADOVAN KAČÍN, MegaPrint Praha:

V ruských novinách se asi před týdnem objevily zprávy o novém poradci prezidenta Putina, panu Larijonovovi. Tyto zprávy byly z našeho pohledu velmi potěšující, neboť nový poradce je prý velmi nakloněn reformám, dokonce i doporučoval

liberální knihy, aby se staly povinnou literaturou na školách. Navíc tam ještě byla zmínka o tom, že prezident Putin má ve své prezidentské knihovně díla americko-ruské filozofky Ayn Randové, která zastává velmi liberální názory. Myslíte si, že lze očekávat s ohledem na tyto skutečnosti nějaký pozitivní vývoj?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Sovětské politické myšlení má svá specifická pravidla. Já bych například nebyl příliš překvapen, pokud by se měl stát poradcem ruského presidenta F. A. Hayek a premiérem Karel Marx. Teď vážně. Já si přeji, abyste, společně s námi a zejména s ruskými žurnalisty, přestali uvažovat o Rusku v těchto dimenzích. Opravdu s tím skončujme. Mě nezajímá jméno něčího poradce. Když se jednalo o členy politbyra, kterým bylo málem dvě stě let, chápal jsem, proč je nutné analyzovat situaci v Sovětském svazu způsobem, že se sleduje, kdo se pohybuje v čí blízkosti, kdo je čím poradcem. Dnes je ruský prezident mladší než já, sice jen o šest měsíců, ale přesto mladší. Takové analýzy už nemají význam, záleží jen na konkrétních krocích. Jeden den může prezident říkat, že je pro demokracii a liberální ekonomiku, a pan Larijonov může mít ve své kanceláři portréty nejliberálnějších ekonomů. Den na to však prohlásí, že každý, kdo udržuje nějaké kontakty s cizinci, bude potrestán. Zapomeňte na tyto věci. Zaměřte svou pozornost na úroveň daní, míru regulace, velikost veřejného sektoru, na to, jak je složité začít podnikat, zda je možné se při podnikání ubránit vydírání ze strany vlády. Toto jsou důležité věci. Všechny ostatní otázky už nejsou důležité, tak na ně prosím zapomeňte.

DUŠAN TRÍSKA, CD-F:

Ve své přednášce jste provedl mnoho srovnání s Maďarskem, Českou republikou a Polskem. Mohl byste teď udělat krátké srovnání také se státy bývalé Jugoslávie a bývalého Sovětského svazu, zejména Ukrajinou a Běloruskem?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Klíčovým problémem zůstává velmi pomalá politická proměna v Rusku. Sovětský typ vlády a řízení je zde hluboce zakořeněn. To platí téměř bez výjimky pro všechny postsovětské republiky. Příčiny můžeme vystopovat na počátku 90. let, kdy nedošlo k žádné skutečné politické změně. Drobné změny nastaly v rétorice, ale vlastní politika zůstala stejná. V Bělorusku, Ukrajině ani v Rusku například neexistuje nezávislé soudnictví. Je těžké, aby ekonomika fungovala, když se plnění smluv vynucuje se zbraní v ruce. Stejná situace je i v ostatních postsovětských republikách.

DUŠAN TRÍSKA:

Mohl byste tedy říci, která země regionu se rozvíjí nejdynamičtěji a blíží se svým podnikatelským klimatem vyspělým západním státům?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Co se týče těchto věcí, myslím si, že pobaltské státy jsou na tom mnohem lépe. Rusko je jako narkoman. Naši drogou jsou však ropa a plyn. Celá ekonomika je postavena na ropovodech a plynovodech. V tomto ohledu představuje naše surovinové bohatství obrovský problém. A Ukrajina? Tam na to jdou jinak, dělají díry do našich potrubí a také mají problém. To vše se musí změnit.

EL. KOLOMIJTSCHENKO, Rádio Svobodná Evropa, ruská redakce:

Pane Javlinskij, dnes vám byla udělena cena Liberálního institutu. Řeší ale liberální demokracie všechny otázky, které vznikají ve společnosti? Setkáváme se s úplně novým jevem. V bohatých evropských státech, jako jsou Anglie, Německo a dokonce i Česko, mládež demonstruje v ulicích. Takové anti-politické protesty probíhají a jsou rozšířeny v zemích, kde se upevnila liberální demokracie. Nevím, zda je tento jev rozšířen v Rusku, ale určitě ne v takové míře. Jak si to vysvětlujete?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Stručně řečeno si to objasňuji jedním slovem, které zní „život“. Tady není nic tak nepřirozeného. Společně s jedněmi problémy se objevují další. V Rusku můžeme očekávat totéž. V Rusku je hlavním problémem chudoba a bída. Liberální demokracie tento problém řeší. Objeví se pak jistě další a my je budeme postupně řešit. Vycházím z toho, že pro Rusko neexistuje žádná speciální cesta. Vycházím z toho, že principy, které fungují v jiných zemích, budou fungovat i v Rusku, pokud se tam zrealizují. Vycházím z toho, že pokud stanovíte 10% daň z příjmu, tak ji občané budou platit. Jestliže bude 80% daň, tak už ji za žádnou cenu platit nebudou. V tomto smyslu nevidím žádný rozdíl mezi USA a Ruskem. Samozřejmě jsou jisté rozdíly – v USA vyšetřuje sexuální skandály prezidenta generální prokurátor, v Rusku vyšetřuje prezident sexuální skandály generálního prokurátora. To je rozdíl ve dvou liberálních společenstvích, který je na takové úrovni zcela normální. Jsou to společenské problémy. V Čechách se jimi nezabývají a v Paříži takové věci ještě zvyšují popularitu politika. Nevím, jak to vysvětlit. Je to prostě život. Nejsem pro to, aby se vyřešily všechny problémy lidstva. Jsem pro to, aby se uniklo krveprolití, chudobě a bídě. Jsem pro to, aby se mé země nikdo nebál a aby Rusko bylo mocnou zemí. V mém chápání je mocná země ta, která má světovou úroveň vzdělanosti, vysokou úroveň zdravotnictví, moderní armádu, která může ubránit hranice. To je podle mého názoru velmoc. S pomocí liberalismu a svobody lze tyto hodnoty uskutečnit. Potom se budou objevovat další problémy. Existuje jedno ruské rčení: „Mít tak jejich starosti!“. My máme starosti mnohem závažnější.

JAN ZAHRADIL, poslanec PSP ČR:

Já sdílím mnoho vašich názorů na mezinárodní politiku včetně vašeho hodnocení války v Kosovu. Máte také zajisté pravdu, když hovoříte o nekonzistentnosti západní politiky, ale nesouhlasil bych s vaším pohledem na válku v Čečensku. Na jednu stranu se samozřejmě jedná o brutální porušování lidských práv, na druhé straně je zde pokus o odtržení jedné části Ruské federace,

a musím vám říci, že rozbití Ruska na desítky tzv. nezávislých regionů ovládaných autoritativními vůdci pro mě představuje jednu z nejhrošších nočních můr. Myslím si, že pokud nedojde k nějakému urovnání čečenského konfliktu, toto nebezpečí je velmi aktuální. Zajímalo by mne, zda se mnou sdílíte tento názor.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Nejdříve ze všeho chci říci, že také pokládám rozpad Ruska za jedno z hlavních nebezpečí. Byla by to nekonečná tragédie pro celou Evropu. V tomto kontextu se musím zmínit o jedné velmi důležité věci. Rusko má nejdelší hranici s nejméně stabilní oblastí světa: Afganistan, Írán, Irák, Kavkaz. V současnosti je jediná bezpečná hranice na západě. Ze všech ostatních směrů, snad s výjimkou Dálného východu, přicházejí problémy. Za druhé, obyvatelé Čečenska, ať již z jakýchkoli důvodů, nevěří, že jsou občany Ruska. Můžete je zabít, zavřít do koncentračních táborů, vyhnat je, ale nemůžete je podřídít federaci, pokud oni sami nevěří, že jsou občany naší země. Největší úkol pro Moskvu tak zůstává zacházet s nimi jako s plnoprávnými občany, kterým náleží všechna lidská práva, a oddělit je od teroristů a banditů, s nimiž se musí bojovat. Tohoto rozlišení však není současné ruské vedení schopné. Oni nechápu, že teroristé představují asi jen 10 % tamější populace. A konečně v ruské ústavě existují procedury, které dávají separatistům právo skrze normální politický proces, bez použití zbraní, naplnit jejich ideály. Já neříkám, že je nutné je izolovat, tvrdím jen, že se musejí vzdát zbraní. Musejí nalézt civilizovaný způsob, jak dosáhnout svých cílů. A, jak znovu opakuji, dokonce i ruská ústava poskytuje takové mechanismy. Na závěr musím prohlásit, že z osmdesáti procent závisí celistvost Ruska na politice Moskvy. Klíčem k zachování integrity je bezpodmínečné dodržování lidských práv. Jen tak lze bojovat s feudálními praktikami různých samovládců, kteří opravdu představují obrovské nebezpečí.

JAROMÍR SEDLÁK, Futurologická společnost:

Co říkáte, pane poslanče, nynějším sebekritikám na Západě, že jejich experti vám špatně radili, a dále, co si myslíte o radách, které šly z této země a které bohužel také obsahovaly řadu omylů?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Co se týká druhé části vaší otázky, nevím nic o nějakých radách přicházejících z České republiky, možná se jednalo o tajné rady prezidentovi, opravdu nevím.

Pokud mluvíme o radách ze západní Evropy a Spojených států, tak musím znovu zopakovat, že každý má právo nám radit a bude vítán, ale konečné rozhodnutí musíme učinit vždy my sami. A pokud učiníme špatné rozhodnutí, je to náš problém, ne problém lidí, kteří nám radili. Může se jednat o upřímně míněné rady, které však nejsou použitelné v naší situaci. Proč neporadit, zvláště pokud je to dobře placené.

Jak máme poznat, zda se jedná o radu správnou nebo špatnou? Nejdříve se musíme podívat, jestli je onen člověk ochoten se vlastními radami řídit. Uvedu příklad. V dubnu 1996 přijeli představitelé G7 do Moskvy, aby oznámili ruským voličům, že musí zvolit Jelcina. Měl jsem možnost s nimi mluvit a všech jsem se ptal, jestli by chtěli Jelcina jako prezidenta nebo kancléře své vlastní země. Setkal jsem se vždy s úsměvem. Pokud tedy nechtějí, proč nám to radí? Stejnou situaci nalezneme i v ostatních oblastech. Nemůžeme se tedy spolehnout na cizí poradce. Jsme vděční každému, kdo nám chce upřímně pomoci, ale naši reformu provádíme ve vlastním zájmu a jen my jsme za ni odpovědní.

OTÁZKA:

Velmi ráda bych jako novinářka slyšela váš názor na ekologickou situaci ve vaší zemi, o které jsem měla možnost se na vlastní oči přesvědčit. V zahraničním tisku jsem četla, že pokud se Rusko nedá na cestu obnovy, může za 150 let zmizet z planety.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Nemáme pouze ekologické problémy, máme také velmi specifické problémy týkající se celého jaderného průmyslu. V Rusku existují regiony, které byly podobně jako Černobyl zničeny během nesčetných testů nukleárních zbraní, což je pro nás jistě velká tragédie. Avšak stav naší ekonomiky, nestabilní politická situace a celková chudoba nám neumožňují v této oblasti něco zásadního podniknout. A tak jediný opravdu viditelný posun nastal v uvědomování si problému ruskou veřejností. Přijetí konkrétních kroků brání jednak nedostatek zdrojů a rovněž i absence politické vůle.

PETR SADÍLEK, Lékařské informační centrum:

Rád bych vám položil dvě otázky týkající se zdravotnictví. Za první, zda se dá v Rusku během posledních deseti let hovořit o nějakých reformách, které ve zdravotnictví proběhly. Za druhé, jaký je recept vašeho hnutí na financování zdravotnictví, pokud zvítězíte ve volbách.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Ano, bylo několik pokusů reformovat systém zdravotní péče. Nyní je hlavním úkolem v této oblasti obnovit úroveň zdravotní péče, jaká byla na počátku devadesátých let. Je to velmi smutná situace. Během Jelcinovy éry, za posledních pět let, se neuskutečnilo téměř nic v žádné oblasti. Vedly se jen dlouhé debaty. V této souvislosti bych chtěl jen připomenout, že všechny tyto dílčí reformy, jako je reforma armády, reforma ve sféře bydlení nebo zdravotnictví, byly součástí reformního balíčku nazvaného „500 dní“.

Pokusil bych se vám přiblížit situaci, jaká panuje v Rusku, na kratičkém příběhu o dvou lovcích, kteří se rozhodli zaletět si na lov. Najali si velmi malé letadlo, které je dopravilo na zvolené místo. Když je pilot vysadil, kladl jim na srdce, aby nelovili velká zvířata, jako např. medvědy, neboť se nevejdou do letadla. Když se však pro ně za několik dní vrátil, našel tam nejen dva lovce, ale s nimi i dva obrovské zastřelené medvědy. Řekl jim, že je

žádal, aby to nedělali. Odpověď zněla: „Minule jste přece říkal skoro to samé, pak jste dostal sto dolarů a ty medvědy jste tam bez problému naložil. Tady máte dvě stě dolarů, naložte medvědy a odletíme.“ Pilot tedy vzal peníze a dal se do nakládání medvěďů. Navečer konečně zvládl dostat oba medvědy do letadla, nakonec se dovnitř namačkali oba lovci a na několikátý pokus se mu podařilo i zavřít dveře a odstartovat. Za dvacet minut letadlo spadlo. Naštěstí se nikomu nic nestalo, a tak poté, co se vysoukali oba lovci z letadla, říká jeden druhému: „Nemáš tušení, co se mohlo stát?“ „Vůbec netuším.“ „A nevíš aspoň, kde bychom mohli být?“ „Nevím, ale myslím si, že jsme dva kilometry od místa, co jsme spadli minule.“ Takhle nějak vypadají i naše reformy. Po strastiplné cestě se opět dopracujeme do bodu, ze kterého jsme začínali.

VLADIMÍR RUDLOVČÁK, Cautor Consulting, bývalý náměstek ministra financí:

Srovnával jste situaci v ČR, Polsku a Maďarsku se situací v Rusku. Říkal jste, že zde jsou přece jenom reformy úspěšné. My samozřejmě chápeme, že Rusko bylo v jiném postavení. To, co je pro Rusko úspěch, musíme v ČR hodnotit jinak atd. Avšak konkrétně k vašim návrhům, ve kterých jste zmiňoval, že je potřebné a nezbytné zavést nezávislé soudnictví. Mohu říci, že v ČR se taková věc zavedla. Nemyslím si, že funguje. Jednoduše chvílemi nefunguje. Lze říci, že někdy má opačné účinky. Nestačí zavést systém, dát mu určitý název a vymezit ho zákonem, který se, řekněme, podobá anglo-americkému. Aby byl takový systém funkční, musí v zemi existovat jisté vazby mezilidských vztahů. Nevím, do jaké míry chápete heslo, že je třeba tento systém zavést, ale nejsem si jistý, že v Rusku je to proveditelné. Uvedu ještě jeden příklad – naše problémy s kapitálovým trhem, což souvisí s typem privatizace, který jsme zvolili. Jednu dobu bylo heslem, že je nutné zabezpečit plnou ochranu drobného akcionáře. Jistě, že se to uzákonilo. Výsledkem je, že drobný akcionář moc nezískal. Daný stav se začíná podobat předchozímu. Drobní akcionáři začali terorizovat podnikatele, takže skutečnost, že tito

akcionáři obdrželi práva, jaká jsou v rozvinutých tržních státech, působí protisystémově. Mohl byste okomentovat, jakým způsobem si představujete zavedení takových norem v Rusku? Myslím, že stav u nás je obdobný.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Především začnu od toho, že pokud se má měřit úspěšnost ruských reforem jinými ukazateli, potom musím podotknout, že má přítomnost a vystoupení v tomto sále patří k velkým úspěchům našich reforem. Účast dvou největších ruských televizních stanic, jedna je státní a druhá soukromá, to dokazuje. Dnes bude známo v Moskvě to, co jsem tu říkal. A to je velký úspěch. Mé hodnocení reforem se nepohybuje po vertikále, ale po horizontále. Jde o skutečnost, že moji dva synové nebudou srovnávat životní úroveň v Rusku s dobou před 20, 30, 40 a 50 lety a tím spíše ne s tím, jak žili jejich prarodiče. Neříkám, že je to správně nebo špatně. Je to prostě fakt. Budou srovnávat život s úrovní, kterou vidí u příslušníků své generace nacházejících se tři hodiny jízdy nebo letu od nich. Budou se dívat, jak žije jejich generace v Evropě. Úspěch reforem se podle mého chápání hodnotí měřítkem, nakolik se přibližujeme nebo vzdalujeme stavu, ve kterém by se naše děti a vnoučata cítily rovnocenně, žily ve stejných podmínkách, měly srovnatelné postavení a nikomu nezáviděly. Neznamená to, že nebudeme mít žádné problémové otázky. Ale znamená to, že základní věci související s hodnocením životní úrovně budou vyřešeny.

A nyní k nezávislému soudnictví atd. Jedná se o ideál, ke kterému se dospívá velmi dlouhou dobu a někdy se ho ani nedosáhne. Mně se například příliš nelíbí rozebírání Clintonovy aféry, jak jsem zde již vtipkoval. Nevím, zda je to ke škodě, nebo k užitku. Ale pokud zcela chybí fungující soudní systém, tak to vede k neomezené trestné činnosti. V Rusku jsme vyvinuli systém podle našich možností, který jistým způsobem pracuje. U vás, když dva podnikatelé řeší problém, tak se navzájem nestřílí a jdou k soudu. Ale u nás nikdo nechodí k soudu, protože to nemá smysl. Takto se ale žít nedá, vždyť je to přezírání dosa-

žených společenských hodnot. Musíme o tom jednat a najít řešení. Možná, že v Rusku najdeme efektivnější východisko než v Čechách. Museli bychom ho však hledat, ale u nás se v tomto směru nic nepohnulo. V Ruské federaci ještě žádný prezident neprohlásil, že soukromé vlastnictví je nedotknutelné a že soudy jsou na prezidentovi nezávislé. Děje se však to, že Putin vydává nařízení o tom, že předchozí prezident a okruh jeho blízkých nemůže být trestně stíhán. Jsem proti tomu, aby se vedly politické procesy s Jelcinem. Takovým nařízením se na druhou stranu vše zamete pod stůl. Je potřebné tuto jemnou záležitost vyřešit. Je to obrovský systém s mnoha vazbami. Když o tom mluvím, myslím na postupné budování občanské společnosti. Rusko úplně postrádá občanskou společnost a existuje aktivní nechuť držitelů moci k běžnému politickému životu, jako jsou politické strany, různé spolky, občanská sdružení. V tom spočívá podle staré sovětské tradice naše sporná otázka. Skutečností je, že nezávislí lidé dráždí okolí a jsou potlačováni. Samozřejmě, že nejsou zabíjeni jako dříve, alespoň ne ti významní. Může se něco přihodit na ulici, avšak ne příliš významnému člověku. Někomu jinému se to stát může. Nacházíme se zatím na počátku složitého a zdlouhavého procesu.

Co se týče otázky drobných akcionářů, jde o odborný problém, kterých existuje velká spousta. Je jasné, že když osud společnosti řídí desetitisíce lidí, tak vzniká kolchoz. Mělo by se jít legislativní cestou. Já se nezabývám těmito otázkami, ale vím, že v Rusku se dvakrát snížil HDP na osobu a že v ostatních zemích východní Evropy dvakrát vzrostl. To je odpověď na ekonomické otázky.

JOSEF ŠÍMA, Liberální institut:

Pane Javlinskij, mám pro vás otázku týkající se peněz. Zmínil jste se o několika hyperinflačních obdobích v Rusku, rovněž jste mluvil o svých zkušenostech s různými monopoly. Zajímalo by mne, jak se díváte na instituci, která je ztělesněním obou zel – monopolního emitenta peněz. Přál byste si, aby Rusko mělo tzv. politicky nezávislou centrální banku, nebo byste šel ještě dále a prosazoval byste stanovisko, že tento monopol je stejně škodli-

vý jako ostatní monopoly? Pokud ne, bylo by to z důvodů politické neprůchodnosti nebo proto, že neshledáváte možnost konkurence v oblasti emise peněz slučitelnou s vaším pojetím lidských práv a soukromého vlastnictví? Rád bych znal odpověď na tuto otázku.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Každá složitá otázka má složitou odpověď. Peníze jsou instituce, která může vzniknout pouze jako výsledek konkurence nezávislých soukromých ekonomických subjektů. Toto je výchozí předpoklad. Sovětské peníze nebyly tedy žádnými penězi. Stejně tak měny všech států s centrálně plánovanou ekonomikou nejsou institucí, jakou rozumíme pod tímto pojmem v tržních ekonomikách. Dokud tedy neexistuje konkurence a soukromé vlastnictví, neexistují ani skutečné peníze. Rusko se dnes nachází v situaci, kdy není rozvinuté v potřebném měřítku ani soukromé vlastnictví, ani konkurence. Toto je jedno z mnoha vysvětlení, proč má Rusko tak nestabilní měnu.

Za druhé, jak se v Rusku bude postupně tvořit skutečně fungující a transparentní institucionalizovaný trh, tak budou vznikat i skutečné peníze.

Konečně za třetí, po těchto nutně předcházejících krocích budeme moci diskutovat o vaší otázce. Neříkám, že myšlenka obsažená ve vaší otázce je zcela nemyslitelná. V některých svých pracích se zabývám i tímto problémem. Problém peněz tam popisují jako velké dilema, zda nebude nutné přejít na nějaký jiný systém a demonopolizovat emisi peněz. Ale každopádně je velmi předčasné bavit se o této záležitosti ve spojení s Ruskem. Zeptal bych se vás, zda si myslíte, že je dobré mít jednu centrální banku pro celou Evropu. To je podle mne mnohem zajímavější a aktuálnější otázka. Protože tato banka již existuje a rozdíl mezi Německem, Španělskem a Velkou Británií jsou mnohem výraznější než mezi jednotlivými regiony Ruska. A přesto máte jednu centrální banku, která předpokládá existenci jednotné fiskální politiky atd. To je problém, o kterém je nutné diskutovat,

ale já se nehodlám vyjadřovat k evropským problémům, neboť máme spoustu problémů v Rusku.

JIŘÍ SCHWARZ, Liberální institut:

Dovoďte mi položit jednu související otázku. Jaký je váš názor na Euro jako na umělou měnu, která je výsledkem vůle evropských politiků, a jaká je vaše předpověď její budoucnosti?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Ve vaší otázce už byly obsaženy všechny odpovědi. Ale teď vážně. Musím přiznat, že nejsem dostatečně připraven diskutovat o takto komplikované otázce, která vyžaduje množství znalostí o procesu přípravy a fungování této měny. Navíc se jedná o problém, který je velmi vzdálen tomu, co tíží dnešní Rusko. Jediné, co mohu říci, je, že jako ekonom mám velké pochybnosti o smysluplnosti konceptu jednotné evropské měny. Nedokážu si představit, jak tak odlišné země s různými daňovými systémy, odlišnými kulturami, které se nacházejí na různých stupních ekonomického vývoje, mohou mít společnou centrální banku.

JIŘÍ ZEMAN, SEVEN:

Mám spoustu známých v Rusku a většina z nich se v poslední době vystěhovala ze země, vyvdala se, oženila nebo šla za prací. Chtěl bych se zeptat, jestli se jedná o významný problém, nebo je to jenom okrajová záležitost, která nemá významný politický dopad například na vaši stranu.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Mám stále více voličů v zahraničí, ale neřekl bych, že je to něco, z čeho mám radost. Za jeden z hlavních cílů své politiky pokládám úkol přimět všechny spoluobčany, kteří opustili Rusko, aby se z vlastní vůle vrátili zpět. Já mám velmi vysoké ambice. Nechci se stát pouze ruským prezidentem. Mým hlavním předsevzetím je, abych mohl za dvacet let v Praze pronést projev pro Liberální institut a říci: „Jak si jistě pamatujete, v roce 2000 bylo Rusko v katastrofální situaci. Nefungující ekonomika, krimina-

lita, korupce, válka na severním Kavkaze, nikdo nevěřil, že dokážeme najít řešení. A nyní, po dvaceti letech, má Rusko vzdělávací systém na světové úrovni, zdravotnictví na světové úrovni, ekonomiku na evropské úrovni a stojíme přede dveřmi do Evropy.“ Toto jsou moje ambice. Pak se všichni moji příbuzní a spoluobčané vrátí zpět do Ruska.

Děkuji.

Tisková konference

JAROMÍR SEDLÁK, Futurologická společnost:

Myslíte si skutečně, že liberalismus vyřešil za posledních 150 let všechny problémy? Nemůžete přece přehlížet obrovské množství problémů, např. i ve Spojených státech, týkajících se životního prostředí, rozdílů mezi chudými a bohatými. Jsou nesporně věci, které nelze vyřešit jinak než prostřednictvím nějaké vlády. Zajímalo by mě, co si o tom opravdu upřímně myslíte.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Nejprve mi dovolu,te, abych řekl, že když jsem hovořil o řešení klíčových otázek, měl jsem na mysli různé stránky procesu. Nejprve jsem zdůrazňoval lidská práva. Říkal jsem, že základní věcí, která byla realizována a která pomohla vyřešit řadu dalších problémů, bylo naplnění konceptu lidských práv. O tom není pochyb. Úcta k lidským právům je jediný způsob, jak bojovat proti chudobě. Liberalismus byl totiž vždycky jakožto ekonomická teorie aplikován politickými rozhodnutími. Nikdy neexistoval čistý liberalismus jako takový, stejně jako se v přírodě nevyskytuje např. čisté železo. Proto bych liberalismus chápal spíše jako tendenci, např. že daně mají být pokud možno nízké a stát pokud možno malý. Když říkám, že dnes je pro Rusko liberalismus jedinou cestou k budoucnosti, pak je to tvrzení velmi pragmatické. Proč je to pragmatické řešení? Protože v současné době není prostě možné představit si, že by u nás mohla existovat nezkorumpovatelná vláda. A v této situaci jediným pragmatickým řešením (nelze-li mít nezkorumpovatelnou vládu) je maximální deregulace ekonomiky, snížení daní a garance lidských práv. Říká se, že nemáte-li člověku co dát, dejte mu svobodu. Proto si myslím, že v příštích dvaceti letech by bylo takto liberalizované prostředí velice plodné, neboť by poskytlo lidem konečně příleži-

tost, aby dělali to, co skutečně potřebují. Ruský státní aparát má navíc, jak vyplývá z historie, extrémně silnou tendenci k utlačování obyvatel. Já se proto nedívám na liberalismus jako na nějaké náboženství, ale jako na velmi pragmatické řešení, jak zbavit byrokraty, úzce svázané se sovětským režimem, moci nad lidmi a tak umožnit mé zemi pokročit na její cestě k prosperitě.

JAROMÍR SEDLÁK:

Máte pravdu v tom, co se týká současné situace Ruska, ale já měl na mysli obecnější problémy, jako např. celosvětovou regulaci pohybu kapitálu. Prosím, abyste nezaváděl ruské problémy do celého světa.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Pro mne je ctí, když vlastně naznačujete, že ruské řešení ekonomických problémů by mohlo nějak ovlivnit celý svět. Nemyslím si, že v tomto smyslu má Rusko nějak významně silné postavení, ale když mluvíme o regulaci, chtěl bych se zmínit o něčem jiném. Liberalismus je velmi tvrdý, a teď tím nemyslím to, že lidé, kteří nejsou schopni pracovat, by měli umřít hladem. To není skutečný liberalismus. Ta tvrdost spočívá v přísném a bezvýhradném uplatňování práva. Zajisté i finanční trh musí být regulován, ovšem v rámci zákona, proto jsem také ve své přednášce říkal, že kapitalismus, který není spoután právním rámcem, se stává jakýmsi divokým zvířetem.

MILAN ROKYTKA, nezávislý publicista:

Má otázka se týká teorie minimálního státu. Právě tato teorie, praktikovaná 200 let americkou administrativou, se neosvědčila. Libertariánští ekonomové Murray Rothbard a Hans-Herman Hoppe propagují zavedení zpětné vazby do státního bezpečnostního systému, který takovou zpětnou vazbu nemá. Při její absenci se potom vy jako politik můžete stát snadno pouhou hříčkou v rukou státních mocenských složek. Přemýšlíte ve svém politickém programu o tom, jakým způsobem zakomponovat tuto

zpětnou vazbu do tohoto systému, který by tak ztratil negativa státního monopolu?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Toto je zvláštní tisková konference, spíše se podobá vědeckému semináři. Nevím přesně, kdo jsou vaši čtenáři. Pokud jsou to členové akademie věd, pak je jistě vhodné ve stejném duchu pokračovat. Nicméně podle možnosti vám samozřejmě odpovím.

Neměli bychom zacházet do absolutních extrémů. Když se mluví o malé vládě, malém státu, tak to neznamená snahu vládu nebo stát úplně zničit, ale snahu o takovou vládu, jaká je v dané zemi potřebná. Mohl bych na toto téma hovořit dlouze, ale řeknu vám to jinak. Celá marxistická teorie také vycházela z nepravdivého, falešného základního předpokladu, od kterého se odvíjelo už velmi logicky všechno další. Dnes můžeme zcela s jistotou tvrdit, že v Rusku je mnoho úkolů, které by bylo dobře svěřit vládě, např. vytvořit průhledný bankovní systém, odstranit monopoly, napravit, co se nesprávně udělalo při privatizaci, vytvořit dobrý důchodový systém a poctivě rozdělit majetek atd. Ovšem problém je v tom, že nemáme, kde bychom takovou vládu vzali. Pokud bychom si ale řekli, že takovou vládu máme, pak už čistě z tohoto faktu pro ni můžeme vyvodit obrovský seznam úkolů. Ale vzhledem k tomu, že zkrátka takovou vládu k dispozici nemáme, musíme hledat nějaké regulační mechanismy. Takže o to dnes hlavně jde. A to, co předvedly Spojené státy zejména v ekonomice, ukazuje, že se s tímto úkolem vyrovnaly poměrně dobře. Samozřejmě, že každá země má plno problémů, ale USA vyřešily alespoň hospodářské problémy.

Česká televize:

Co může Vaše hnutí nabídnout teď, poté, kdy byl zvolen Vladimír Putin?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

My například navrhujeme takový daňový systém, který by vedl k prudkému snížení daní, a to tak, aby daň z příjmu fyzic-

kých osob byla rovná, tedy nikoli progresivní, se sazbou ne větší než 10 %, aby daň ze zisku nepřesahovala 20 %, a dále navrhuje velké změny v oblasti nepřímých daní. Spolu s daněmi by všechny sociální dávky neměly tvořit více než 39 % a podniky by měly být přitom schopny zhruba 80 % toho, co vydělají, použít pro své vlastní potřeby. A pokud ani pak nebudou schopny platit, a vůbec nebudou schopny daně platit, pak vyhlásí úpadek. V Rusku tvoří stínová ekonomika 40 % HDP a já jim vlastně nabízím určitý obchod. My vám výrazně snížíme daňové zatížení a vy tento stínový prostor opustíte. Nevidím jiné východisko.

Rád bych vám to teď konkrétně vysvětlil, protože už mě nebaví říkat věci jen obecně. Navrhuji takový systém, kdy položky jako například výdaje na zdravotnictví by se odečetly od základu daně z příjmu. Uvedu příklad. Když si někdo nechá udělat nový chrup, tak po předložení dokladů (stvrzenek od zubaře) se mu tato částka nebude započítávat do daňové povinnosti. Tím se zabrání tomu, co momentálně existuje, že totiž takový zubař pracuje ve stínové ekonomice a žádnou daň neplatí. My nyní, protože dostaneme od toho pacienta stvrzenku, budeme vědět o provedených výkonech, on to nebude moci skrývat. Sice pak zaplatí nízkou daň, ale alespoň daň zaplatí. Takže tak by to bylo všude, např. podniky by měly možnost jako odečitatelné položky použít náklady na stravování, na služby, které si objednávají odjinud pro svůj podnik, a tím pádem se tyto služby, které by jinak zůstaly v rámci stínové ekonomiky, zdaní.

A teď se mne ptáte, jestli mne někdo poslouchá. Problém je v tom, že daně jsou tak vysoké proto, aby se vykázal alespoň na papíře vyrovnaný rozpočet, což je třeba z důvodů, aby se to takhle předložilo MMF a získaly se od něho úvěry. Samozřejmě, že to, co já navrhuji, povede k tomu, že minimálně na začátku se příjmová část značně zkrátí a tudíž se nepodaří takto papírově rozpočet vyrovnat. Ovšem zatím bohužel nikoho nezajímá, že rozpočet je skutečně vyrovnaný pouze na papíře a že ve skutečnosti do něj příjmy neplynou.

Hospodářské noviny:

Momentálně ztratili komunisté v parlamentu silnou pozici, nebudete tedy spolupracovat se Svazem pravicových sil ve snaze prosazovat liberální tendence v ruské ekonomice a nehrozí, že z tohoto spojení vznikne jakýsi kočkopes?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

V lednu z nějakého důvodu dal Putin celou Dumu komunistům, veškeré parlamentní výbory dal komunistům. To je otázka strategická, protože jestliže mají např. v rukou výbor pro školství nebo pro přírodní zdroje nebo když nacionalisté mají předsednictví ve výboru pro mezinárodní otázky, jestliže Žirinovskij je zástupce předsedy parlamentu, pak je sice situace taková, že komunisté sice volby nevyhráli, ale mají všechno. My se chceme spojit se Svazem pravicových sil, i když jsou mezi námi určité rozdíly, např. se různě díváme na válku v Čečensku a máme také některé odlišné ekonomické názory, ale problém je hlavně v tom, že nyní se v Dumě velmi těžko pracuje. Za posledního půl roku se podařilo přijmout tři nové zákony, zejména proto, že po volbách tam přišli z velké části noví lidé. Naše strana, která má za sebou už tři funkční období, získala najednou o polovinu křesel méně. Důvodem byl jistě náš postoj k válce v Čečensku. Ale největší a nejdůležitější problém je, že vláda teď předkládá do parlamentu návrhy zákonů nesmírně podporující byrokraty, kteří nyní obecně výrazně ožili. Např. podle nového zákona o správních přestupcích je teď možné, aby policista za normální porušení dopravních předpisů na 15 dní zabavil auto a aby řidiče na stejnou dobu zavřel. On to samozřejmě neudělá, nicméně tuto možnost dnes zákon poskytuje. Stejně tak třeba existuje obrovské rozmezí, v němž může ukládat pokutu. Rozdíl mezi minimální a maximální pokutou je asi dvacetinásobný.

OTÁZKA:

Jste připraveni vstoupit do vlády, tedy pokud vám to bude nabídnuto?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Politika nezná kondicionál.

OTÁZKA:

Znám vaše názory na jednotlivá témata, jako je vzdělávání nebo lidská práva, protože čtu vaše knihy vycházející na Západě. Chtěl bych se ale zeptat na to, jaké máte konkrétní politické mechanismy pro prosazování svých názorů, jak vypadá struktura a vnitřní mechanismy vaší strany.

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Myslím si, že bez dobrých regionálních stranických struktur je velice těžké v Rusku budovat liberalismus. Jablko má 63 regionální organizace. A každá z nich se dělí ještě asi na 3 území a každé území má zase minimálně 3 místní jednotky. Rok co rok znovu provádíme registraci. Letos za první čtyři měsíce byly takto znovu přeregistrovány 43 regionální organizace. Stranu budujeme skutečně ze zdola. Dá se říci, že naše strana je první skutečně občanská organizace v Rusku. U nás neexistuje zákon o politických stranách a od oficiálních orgánů lze cítit vůči nim naprostou nevraživost. A to ani nehovořím o tom, jakému tlaku jsou vystaveny ze strany gubernátorů. Proto je tedy proces výstavby občanské strany v Rusku velice dlouhodobý. A jaký je hlavní mechanismus, jehož pomocí šířím své myšlenky? Mých 85 kg váhy a 182 cm výšky. Ústřední televize je totiž ovládána lidmi, kterým jsou takovéto myšlenky naprosto cizí, a regionální televize mají v rukou gubernátoři. Ale i v těchto podmínkách vlastně máme 12 milionů voličů, lidí, kteří jsou za námi. Oficiálně se říká asi 5,5 milionů, ve skutečnosti jich je asi 12 milionů. Samozřejmě nejlepší by byly noviny nebo televize. Otázka je, proč nemáme noviny, protože v Rusku nejsou dobré noviny, nikomu se dobré noviny nepodařilo udělat. Já vám mohu říci, o co jde, v čem je problém, pokud vás to zajímá. Stejně je to spíše seminář než tisková konference. Ruská politická kultura za posledních 5 let totiž strašlivě poklesla. Ruská televize dnes lidem nabízí tak strašně silné prostředky útočící na mozek, že se

tomu dá jen těžko čelit. Kromě toho funguje velmi výrazná finanční cenzura. My jsme si kdysi mysleli, že když se odstraní politická cenzura, vše se vyřeší, ale teď se ukazuje, že nikoliv, že finanční cenzura působí dokonce ještě účinněji. Noviny vycházejí v malých nákladech a navíc každé noviny patří hrstce oligarchů. Takže tam se nejdříve dozvíte, co si jeden z těchto magnátů myslí o někom jiném v jiných novinách. O ničem jiném se tam nepíše. Nemá to nic společného ani se čtenářem ani se společenskými procesy. Takže budování občanské společnosti v Rusku je nejtěžší a zároveň nejdůležitější úkol.

MARTIN TOMČO, ČTK:

Mne by zajímalo, jaký je současný stav vztahů mezi Ruskem a Západem, především Spojenými státy ve světle posledních prohlášení Kremlu na téma bezpečnostních dohod. Počátkem 90. let se hovořilo o konci studené války, dnes západní politologové hovoří spíše o konci konce studené války, jaký je váš názor?

GRIGORIJ JAVLINSKIJ:

Musíme si uvědomit, že smlouva o protiraketové obraně podepsaná v roce 1972 byla smlouvou o vzájemném zničení. Tato koncepce zaručeného vzájemného zničení sehrála významnou roli a stabilizovala situaci ve světě. Ovšem tehdy se v této koncepci vůbec nepočítalo s možností, že by jaderné zbraně neměly v ruce vlády civilizovaných států, ale určitá seskupení. Dnes je zcela oprávněná představa, že může být veden úder, který udělají teroristé, kteří nemají k dispozici tisíce jaderných hlavic, jako mají státy, ale třeba jen desítku. Je to ovšem nebezpečí, které se týká všech, nejen Spojených států, ale i Evropy a Ruska. Představte si, že by došlo k takovému úderu. Najednou by dopadla raketa na Velkou Británii, samozřejmě bude okamžitě následovat odvetný útok, a to by mohlo rozpoutat 3. světovou válku. Američané tedy samozřejmě dnes mohou hovořit o tom, že potřebují protiraketovou nestrategickou obranu, ale stejně tak to může tvrdit Evropa. Já tedy navrhuji toto: vůbec nesahat na smlouvu podepsanou v roce 1972, ale vytvořit raději dva systémy

protiraketové obrany, jeden pro Spojené státy a jeden pro Evropu. A když se tento návrh pokusíte domyslet, tak se ukáže, že pro Evropu to nepůjde jinak než tak, že se zahrne celá zeměpisná Evropa, od Portugalska až po Ural. Američané mohou pokrýt svým deštníkem oceán a vše, zkrátka tento systém způsobí, že nezůstane nic nepokrytého. Proto se vlastně bude jednat o vytvoření rusko-evropské protiraketové obrany. A za tím účelem zase bude možné využít ruských technologií vycházejících z S300, S400, což jsou protiraketové zbraně vyzkoušené v Řecku, rozmístěné rovněž na Kypru, které se z hlediska přesnosti zásahu ukázaly lepší než americké Patriots.

Ano, pak by se skutečně jednalo o sbližování mezi Ruskem a Evropou nikoliv ve slovech, ale ve velmi konkrétní věci, věci velmi důležité pro Rusko, pro jeho vojensko-průmyslový komplex, ale důležité i pro Evropu. Už jsem o tom hovořil s Jelcinem, Putinem, Albrightovou, se Sendrsonem, protože se to nakonec týká financí, už jsem o tom psal v Německu, v New York Times, hovořil jsem o tom na posledním zasedání Bezpečnostní rady v Moskvě a vidím v tom také skvělé řešení problémů vztahů s Američany, protože se vůbec nesáhne na starou strategickou smlouvu. Co se technického řešení týče, pracuje se na něm už čtyři roky a bylo již dosaženo velmi dobrých výsledků ve spolupráci ruských, amerických i evropských expertů.

Přepis záznamu z vysílání pořadu „K věci“

Pořad dne 2. května 2000 odvysílal Český rozhlas 1 – Radiožurnál.

Ocenění za politický a myšlenkový přínos se dnes v Praze dostane ruskému politikovi, předsedovi liberálního hnutí Jabloko, Grigoriji Javlinskému. Jeden z nejvýznamnějších ruských demokratů převezme Výroční cenu, kterou uděluje Liberální institut, tentokrát ve spolupráci se společností Unipetrol. Grigorij Javlin-skij při této příležitosti poskytl Českému rozhlasu 1 – Radiožur-nálu exkluzivní rozhovor. O ruské ekonomice, novém prezidentu Vladimíru Putinovi a také válce v Čečensku si s ním povídal re-daktor zahraniční redakce Radiožurnálu Michal Kopeček.

MK: *Pane Javlinskij, jak dnes s odstupem hodnotíte průběh a vý-sledky ruské ekonomické transformace?*

GJ: O našich reformách vypovídají čísla. Ruský vývoz např. tvoří pouhé jedno procento světového obchodu. Výrazně se snížila průměrná délka života na asi 50 let u mužů a o 10 let více u žen, tzn. dnes se nacházíme na úrovni zemí třetího světa. Objem vý-roby klesl na 50 %. Za posledního dva a půl roku se reálný příjem obyvatelstva snížil o 30 % a o 44 % klesla kupní síla důchodů. Tyto údaje jasně ukazují, že nehledě na úsilí a oběti, které oby-vatelstvo přineslo, se reformy nezdařily. Mohl bych jmenovat i další kvalitativní údaje. Ruští podnikatelé pracují s velmi krátkým časovým výhledem a mezi ekonomickými hráči panuje nízký stupeň důvěry. A nakonec všechny základní finanční a jiné pro-středky se nacházejí v rukou úzké skupiny lidí. Přesněji řečeno několika lidí, kteří jsou nekontrolovatelní. A nelze samozřejmě

nezmínit nejrůznější formy kriminálního a administrativního nátlaku, který hraje v ekonomice Ruska významnou roli.

MK: *Domníváte se, že prezident Vladimír Putin a jeho vláda mohou v tomto ohledu něco změnit?*

GJ: Možnosti Putin samozřejmě má. Byl zvolen za prezidenta, a i když s tím nemusím souhlasit, je to fakt. Zvolený prezident má všude na světě šanci provést během prvního půl roku radikální a zásadní rozhodnutí. Může dělat co chce, protože byl zvolen. Jestli to udělá, zda má vůbec představu, co udělat, to se uvidí. Teď je třeba mu dát šanci, aby prokázal, že umí nejenom deklarovat, ale také realizovat své záměry. A já budu těch sto dní trpělivě čekat a přát mu úspěch, neboť si přeji úspěch pro svou zemi.

MK: *Co může Putinovi zabránit v zavádění reform a co jim všeobecně v Rusku brání?*

GJ: Já už jsem zmiňoval, jaké jsou parametry ruské ekonomiky. A právě proto, že ty parametry jsou takové, existuje skupina lidí, kteří toho využívají. Cokoliv, co míří k dalším reformám, míří zároveň proti zájmům této skupiny. Proto také Putin, bude-li chtít jít proti zájmům vlivných oligarchů, narazí na překážky. Tím spíše, že on sám se zdá být jejich produktem.

MK: *Jakou roli hraje v současné situaci v Rusku skutečnost, že zde nedošlo ke skutečnému rozchodu se sovětskou minulostí?*

GJ: V Rusku se nakonec uskutečnilo to, co začal Gorbačov. V Rusku proběhla perestrojka. To není reforma. Je to skutečná perestrojka, kdy se bývalá nomenklatura strany a KGB přestrojila, převlékla kabáty. Problém je v tom, že v Polsku, Česku, Maďarsku došlo v 90. letech ke skutečné demokratické revoluci. Přišli jiní lidé a reformy. Uskutečnily se, ať už více či méně úspěšně

proto, že je zaváděli noví lidé. U nás se nic takového nekonalo. U nás se konal nomenklaturní termidor – převrat. Uskutečnila se perestrojka. Nyní je třeba provést skutečné reformy.

MK: *Jaké jsou podle Vašeho názoru vztahy Ruska se Západem a co by měl Západ udělat, aby podpořil reformní politiku v Rusku?*

GJ: Pokud jde o Západ, bylo by nejlepší, aby svou vlastní politiku učinil jasnou, srozumitelnou a čestnou, založenou na lidských právech. Na Západě jsou dva základní směry v politice vůči Rusku. Jeden, který vyzdvihuje lidská práva, a druhý, který lze nazvat *reálpolitikou*, a často si odporují. To přináší Rusku problémy. Pokud jde o finanční pomoc, myslím, že Rusko už dostalo nemálo peněz, ale nedokázali jsme je využít. Je třeba postupovat jinak. My sami musíme předložit Západu reformní program, a pokud bude chtít pomoci, pomůže, pokud ne, musíme jej provést sami. A ne jako v minulosti, kdy jsme přišli, řekli: „Potřebujeme peníze a vy nám řeknete, co je třeba udělat.“

MK: *Vy jste vždy vystupoval jako kritik čečenské války. Myslíte si, že dnes vedou ruské jednotky boj proti teroristům na severním Kavkazu? Jaké řešení konfliktu byste navrhoval?*

GJ: V Čečně existuje řada nebezpečí. Skutečně tam jsou teroristické skupiny, provozuje se obchod s drogami, operují tam různé oddíly banditů, ale nejsou jenom v Čečně. Jsou také v Kyrgyzstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu a podobně. To je do jisté míry dáno historickým a kulturním vývojem, je to skutečně vážný problém. Avšak od listopadu loňského roku nevede ruská vláda boj s teroristy, ale jednoduše s celým národem, čímž se vše ještě zhoršuje, a to je tragédie. To není způsob, jak zabezpečit ochranu svého obyvatelstva před terorismem. Situace dnes zašla příliš daleko. Je třeba omezit partyzánský boj, vytvořit sanitární kordony a základní obranné mechanismy proti teroristům. Ale k tomu je potřeba silové metody podpořit také politickým jed-

náním, kterého, jak se zdá, nejsou v Kremlu schopni. Rozhovor je třeba vést s těmi, kdo podporují ruskou ústavu a neúčastnili se teroristických akcí, a s těmi, kdo byli do čečenského parlamentu zvoleni v roce 1997, jako Maschadov.

V pořadu „K věci“ hovořil Michal Kopeček s ruským politikem, předsedou liberálního hnutí Jabloko Grigorijem Javlinským. Připomeňme, že ten je v těchto dnech na návštěvě České republiky.

Rusku chybí politická vůle ke změně

4. května 2000

Předseda ruské liberální strany Jabloko Grigorij Javlinskij při své návštěvě Prahy poskytl rozhovor Lidovým novinám. Zamýšlí se v něm nad hlavními problémy ruské ekonomiky a politiky. Za zárukou udržení jednoty Ruska považuje jen důsledné dodržování lidských práv.

LN: *V Rusku dnes patříte k politické elitě, mládí jste ale prožil v jiném státě. Co pro vás osobně znamenalo rozdělení Sovětského svazu?*

GJ: Rozpad bývalého svazu mne silně zasáhl. Byl to stát, ve kterém jsem vyrůstal, a nikdy mi nebylo lhostejné, co se děje v Taškentu nebo v Kyjevě.

Jako politik jsem později pochopil, že to byl nevyhnutelný proces. Systém, který vytvořili bolševici, nebyl životaschopný a rozpadl se při první příležitosti. Jako člověk jsem to ale silně prožíval.

LN: *Existuje možnost obnovení bývalého SSSR v modernizované podobě?*

GJ: Pochybuji, že existuje možnost těsnější spolupráce, než je tomu dnes. Možná to zní jako paradox, ale nedovedu si ji představit, pokud ještě žijí „sovětští lidé“. Spolupráce bude nejspíš možná až v generaci našich dětí. Jejich vztahy už nebudou „sovětské“. Úkolem naší generace je proto alespoň vytvořit ekonomický svaz. Podporuji přitom integraci evropského typu. Proces, v němž si všichni udrží svou státnost a najdou společné ekonomické a politické zájmy.

LN: *Má dnešní Rusko své místo ve skupině ekonomicky vyspělých mocností G 8 oprávněně?*

GJ: Svou ekonomickou silou tam Rusko nepatří. Ale jeho faktická role ve světě je značná. Je největším euroasijským státem, probíhá zde celá řada složitých procesů.

Tradičně bylo Rusko zemí spojující Východ a Západ, jakousi nárazníkovou zónou. A to je velmi důležité i pro pochopení řady ruských zvláštností. Má zcela jinou historii než třeba Británie, Německo, Česko... Je ale součástí evropské civilizace. Příští století bude epochou civilizací a úloha Ruska bude značná.

LN: *Co je podle vás nejdůležitější pro vzestup ruské ekonomiky?*

GJ: Řeknu to banálně: lidé. Jejich vzdělání, zdraví. Intelektuální práce a moderní technologie. Ruská ekonomika dnes připomíná narkomana. Jako jsou lidé závislí „na jehle“, tak ruské hospodářství má do žíly zaveden ropovod. To musí skončit.

LN: *Obejde se při tomto přerodu Rusko bez zahraničních investic?*

GJ: Nejdřív musíme změnit podmínky u nás doma. Teprve potom bude mít význam využití zahraničních investic. Dokud se ale bude domácí investor bát používat své peníze v Rusku, nemá to smysl.

LN: *Čeho se ruští podnikatelé obávají?*

GJ: Zatím je to hra bez pravidel. Lidé prostě nevěří ve stabilitu ruských poměrů. Například žádný prezident zatím nepotvrdil, že právo na soukromé vlastnictví je garantováno. Ani Jelcin, ani Putin.

LN: *Existuje tedy vůbec šance, že se vrátí část peněz, které unikly na Západ?*

GJ: Jde opravdu o velké peníze. Nechci si vymýšlet, ale bude to několik desítek miliard dolarů. Nejde však jen o tyto prostředky. V Rusku samém je mezi lidmi asi šedesát miliard dolarů. Ani ty pro naši ekonomiku příliš nepracují. Nemáme vyhovující bankovní systém. Za deset let existence státu jsme prožili opakované znehodnocení měny, hyperinflaci. Kdo může věřit takovému systému? K tomu si ještě připočtete tlak kriminálních skupin, stálé konflikty... Jsem přesvědčen, že je nutná daňová amnestie a amnestie kapitálu.

LN: *Domníváte se, že Vladimír Putin může využít současného relativního růstu ekonomiky k žádoucím změnám?*

GJ: Měl by to udělat. Co ale podnikne ve skutečnosti, nevím. Kri-

tizoval jsem ho již dost během své předvolební kampaně. Řekl jsem mnoho tvrdých slov na jeho adresu, ale teď ho zvolili prezidentem. Chci mu dát šanci.

LN: *Jak hodnotíte činnost centra Germana Grefa, které připravuje pro nového prezidenta projekt reform?*

GJ: I malé děti vědí, co je třeba udělat. Je třeba zavést rozumné daně, průhledný bankovní systém a státní rozpočet, pozemkovou reformu, demonopolizaci. Ale German Gref píše z pověření prezidenta stále nějaký program. Připomíná mi to oděskou anekdotu: Muž volá: „Soňo, upeč rybu!“ „Jakou rybu, žádnou nemáme,“ diví se žena. „To nevádí, hlavně peč! Ryba se už nějaká najde,“ zlobí se muž. Rozhodující ale přece není „pečení“ programů. Nutná je politická vůle jednat i proti zájmům oligarchických skupin. Dosáhnout i za cenu konfliktu s nimi, aby reformy znamenaly přínos nikoli pro tři procenta obyvatel jako dosud, ale pro většinu lidí. Alespoň pro šedesát procent z nich.

LN: *Je podle vás možné na pod-*

poru reformou vytvořit spojení mezi pravicovými stranami?

GJ: Bylo by to žádoucí, ale jde o velice složitou otázku. Mnozí si například myslí, že v Čečensku máme bojovat. Ale já jsem přesvědčen, že ne.

Navíc třeba Svaz pravých sil byl u moci. Byli to ale oni, kdo zavedl osmdesátiprocentní daně. A za vlády klíčových osobností této strany představoval rozhodující položku v ruském obchodním obratu barter. Je opravdu třeba vytvořit jednotnou pravicovou koalici, ale to bude těžké. Ostatně ani křesťanům – katolíkům, pravoslavným, protestantům se spojení dosud nepodařilo.

Ani demokraté nejsou stejnorodí. Představa, že všichni mají kráčet v jedné řadě, je zavádějící. Protože pak by nastala otázka jedněch novin, jedné televize... K čemu by to bylo? Pluralismus názorů je užitečná věc.

Naše strana klade důraz na lidská práva. Dále hájíme soukromé vlastnictví a volnou konkurenci. Naši partneři kladou na první místo zájem velkých vlastníků. Není proto jednoduché najít s nimi ve všech otázkách společný jazyk.

LN: *Při letošních prezidentských volbách se ovšem nejednotní pravicoví politici výrazněji neprosadili...*

GJ: Volební výsledky byly ovlivněny akcemi administrativy jednotlivých oblastí a různými manipulacemi. Působil i vliv sdělovacích prostředků. Celostátní televize i tisk byly v rukou pouze jednoho člověka.

Celkový volební výsledek byl ovšem i bez ohledu na to neuspokojivý. Je to důsledek skutečnosti, že během minulých deseti let lidé, kteří byli pokládáni za demokraty, jimi rozhodně nebyli. Ostatně i vaši politici mluvili třeba o Jelcinovi jako o demokratickém prezidentovi. Místo demokracie jsme si během té doby prožili dvě války a střelbu na parlament. K tomu můžeme připočítat korupci a stínovou ekonomiku. Všechno se to dělo ve jménu demokratů, a dokonce liberálů. Zkuste teď lidi o něčem přesvědčit!

LN: *Domníváte se, že značné rozdíly mezi jednotlivými oblastmi, které se projevily i při volbách, ohrožují jednotu státu?*

GJ: V řadě regionů existuje autokratický systém. Mnozí gubernátoři jsou vlastně feudálové. Dnešní situace tedy nevypovídá o názorech a cítění lidí, ale o míře autoritářství jednotlivých regionálních politiků.

Z toho vyplývají i všechny další problémy. Vážným nedostatkem jsou například existující bariéry pro volný obchod uvnitř Ruské federace. Cestou z těchto potíží je důsledné naplňování ústavy, nezávislé soudy, svobodná ekonomika, volný obchod.

Hlavní zárukou jednoty státu je především ochrana lidských práv ústřední mocí. Pokud Moskva prohlásí za svůj hlavní cíl ochranu těchto základních práv v celém státě, pak ji lidé podpoří.

LN: *Pokud by existovala možnost vaší účasti v koaliční vládě, přijal byste tuto nabídku?*

GJ: Jsme připraveni se účastnit všeho, co má smysl. Ale podporovat pokračování ve válce či vojenskou přípravu v mateřských školách rozhodně nebudeme.

PAVEL MÁŠA

Životopis

Grigorij Javlinskij se narodil v roce 1952 ve Lvově na Ukrajině. Vystudoval Plechanovův moskevský národohospodářský ústav. Doktorát obdržel v roce 1978.

Dr. Grigorij Javlinskij je voleným členem Ruské státní dumy (parlamentu) a několikanásobným uchazečem o úřad ruského prezidenta. Je spoluzakladatelem a předsedou liberálního hnutí Jabloko a jeho frakce v Dumě. Zároveň působí jako předseda Správní rady Centra pro ekonomický a politický výzkum (EPI-centra), což je soukromá, nevládní výzkumná instituce se sídlem v Moskvě.

Dr. Javlinskij patří po celé desetiletí mezi přední zastánce ekonomické a politické transformace v Rusku. V roce 1993 založil politické uskupení Jabloko, které od té doby Jabloko tvoří principiální demokratickou alternativu stávající ruské vládě. V prosinci 1993 získalo Jabloko ve volbách do Dumy 25 míst. Ve volbách v roce 1995 patřilo Jabloko mezi 4 z 43 konkurujících si stran, kterým se podařilo dostat se do parlamentu, a téměř zdvojnásobilo své zastoupení na 46 poslanců. V roce 1999 Jabloko získalo v parlamentu 22 míst. Jabloko pod vedením G. Javlinského prosazuje zásadní ekonomické reformy, staví se proti válce v Čečensku a bojuje proti korupci ve společnosti.

V roce 1996 se G. Javlinskij účastnil prezidentských voleb s liberálním programem, který stál v opozici k programu Jelcinovy vlády. Umístil se na čtvrtém místě s více než 5,5 miliony hlasů.

V roce 2000 se ucházel o úřad prezidenta a skončil třetí za Vladimírem Putinem a Genadijem Zjuganovem.

V roce 1990 ještě před svým zvolením do Dumy získal G. Javlinskij světový věhlas jako spoluautor liberálního programu hospodářských reforem „500 dní“, který navrhoval konkrétní

kroky ke změně sovětské ekonomiky a politických institucí. V roce 1990 působil G. Javlinskij v první demokratické ruské vládě na postu místopředsedy vlády. Po převratu v srpnu 1991 se stal členem Politické poradní rady prezidenta SSSR. Vedl také sovětskou delegaci na výročních zasedáních MMF a Světové banky. V roce 1992 pomáhal G. Javlinskij a tým z EPIcentra zavádět svůj ekonomický reformní program ve městě Nižnyj Novgorod, třetím největším ruském městě.

Kromě programu „500 dní“ z roku 1990 napsal G. Javlinskij také řadu knih a článků, např.: *Incentives and Institutions. The Transition to a Market Economy in Russia* (Princeton University Press, 2000), *The Russian Economy: the Heritage and the Possibilities* (1995), *Laissez-Faire versus Policy Led Transformation: Lessons of the Economic Reforms in Russia* (EPIcentrum, 1994), *Window of Opportunity – The Grand Bargain for Democracy in the Soviet Union* (Pantheon, 1991).

Zpracoval: Josef Šíma

Knihy nabízené Liberálním institutem

Vyjde v roce 2001

Adam Smith: Bohatství národů

Nejznámější dílo zakladatele ekonomické vědy není třeba představovat. Bohatství národů vyjde v češtině po dlouhých desetiletích, aby se čeští čtenáři mohli opět seznámit s nestárnoucí Smithovou obhajobou „neviditelné ruky trhu“ a varováním před nárůstem moci státu, protekcionismem a vysokými daněmi.

Asi 1 200 stran, prodejní cena ještě nebyla stanovena

David Boaz: Slabikář liberalismu

Knihy určená pro ty, které zajímá širší filosofického zdůvodnění liberalismu a svobodné společnosti a pestrost praktických hospodářsko politických doporučení a receptů, které se tyto teoretické principy snaží aplikovat.

Asi 250 stran, předpokládaná doporučená prodejní cena 240 Kč

Rusell D. Roberts: O věčné hlouposti aneb Příběh o mýtech protekcionismu a svobodném obchodě

Klasický anglický ekonom David Ricardo je považován za jednoho z nejvýznamnějších zastánců svobodného obchodu. Této své pověsti se snaží dostat i po své smrti: pozorně sleduje, jak se „jeho“ myslence svobodného obchodu daří. Když to vypadá opravdu špatně, sestupuje z nebe a snaží se ukázat zastáncům protekcionismu, že jejich (možná) dobře míněné úmysly k ničemu dobrému nevedou...

Knihy amerického ekonoma R. Robertse zábavnou formou odhaluje rozporuplnost a nesmyslnost populární doktríny protekcionismu.

Asi 160 stran, prodejní cena ještě nebyla stanovena

Vyjde v roce 2000

Josef Šíma: Trh v čase a prostoru: hayekovská témata v současné ekonomii

Knihy představuje několik nosných témat rakouské ekonomie, na jejichž rozpracování se významně podílel i nositel Nobelovy ceny za ekonomii F. A. Hayek. Jsou jimi ekonomická metoda, teorie peněz, teorie kapitálu, hospodářský cyklus a analýza Velké deprese. Toto poznatky jsou kladeny do protikladu s pohledem ekonomů hlavního ekonomického proudu.

Asi 90 stran, předpokládaná prodejní cena 70 Kč

Murray N. Rothbard: Ekonomie státních zásahů

Ekonomie státních zásahů je první do češtiny přeložená kniha světoznámého libertariánského ekonoma M. Rothbarda, která rozebírá všechny myslitelné způsoby vládních zásahů do svobodné směny (jako jsou nejčastější druhy daní, vládní výdaje, licencování povolání atd.) a dokazuje, že jejich společnou vlastností je snižování

lidského blahobytu. Dokládá, že ke zvyšování blahobytu všech lidí je nutný svobodně fungující trh bez existence vládních zásahů.

Asi 500 stran, pevná vazba, předpokládaná doporučená prodejní cena 420 Kč

Tituly roku 2000

Josef Šíma (ed.): Liberální ekonom Grigorij Javlinskij

Knihla obsahuje Výroční přednášku Liberálního institutu, kterou G. Javlinskij přednesl při přebírání ceny „Za přínos k rozvoji liberálního myšlení a naplňování idejí svobody, soukromého vlastnictví, konkurence a vlády zákona v praxi“. Najdeme zde zásadní názory na úlohu soukromého vlastnictví při ekonomické transformaci, charakteristiku ruského „nomenklaturního puče“ a alibismu západních politiků, a také pohled na válku v Čečensku. Kniha bude dostupná i v anglické verzi.

64 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Jiří Schwarz (ed.): Hayek Semper Vivus

Hayek stále živý je sbírkou esejů, které rozebírají přínos jednoho z největších myslitelů tohoto století a nositele Nobelovy ceny za ekonomii Friedricha Augusta von Hayeka. Jedná se o ucelenou kombinaci náročnějších filozofických textů i populárnějších přiblížení některých aspektů Hayekova díla, kterou ocení každý začínající i pokročilý „Hayekovec“.

168 stran, doporučená prodejní cena 130 Kč

Dominick T. Armentano: Proč odstranit protimonopolní zákonodárství

Protimonopolní zákonodárství je prostředkem likvidace úspěšných podnikatelů za pomoci politických prostředků a moci státu. Profesor Armentano to vyvozuje ze studia ekonomické teorie i historie protimonopolního zákonodárství. Neopomíjí ani případ Microsoftu ani ostatní velké případy, které potvrzují jeho tezi.

136 stran, doporučená prodejní cena 150 Kč

Roger E. Meiners a Bruce Yandle: Jak common law chrání životní prostředí

Publikace ukazuje, jakou roli může sehrát zákonný rámec při ochraně životního prostředí. Na rozboru konkrétních případů ilustruje, jak silná právní tradice umožňovala běžným občanům ochraňovat vzduch, půdu a vodu, často proti mnohem silnějším protivníkům. V průběhu 20. století však bohužel méně efektivní regulace nahradila kdysi tak obvyklá právní řešení a navíc přinesla řadu dalších problémů.

Publikace je vydávána ve spolupráci se *Společností pro právní a ekonomické vzdělávání*.

48 stran, doporučená prodejní cena 60 Kč

Josef Šíma (ed.): Jerry Jordan – Změněná úloha centrálních bank v XXI. století

Světověznámý teoretik centrálního bankovníctví a prezident Federal Reserve Bank of Cleveland diskutuje chyby standardních měnových politik, vliv nových technologií na postavení centrálních bank, smysluplnost teorii svobodného bankovníctví, důležitost postavení zlata a nutnost privatizace zlatých rezerv.

56 stran, doporučená prodejní cena 65 Kč

Josef Šíma (ed.): Hans Tietmeyer – Euro a ekonomiky v transformaci

Prezident Bundesbanky ve své přednášce u příležitosti udělení Výroční ceny Liberálního institutu hovoří o nutnosti podporovat konkurenceschopnost všech sektorů ekonomiky jako nutné reakci na vytvoření jednotné evropské měny. Popisuje vliv eura na země v transformaci, příčiny a řešení krize v Japonsku a představuje základní principy sociálně-tržního hospodářství. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

64 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Josef Šíma (ed.): Právo a obrana jako zboží na trhu

Kniha se skládá ze tří esejů, které ukazují, jak se vyvíjela myšlenka ryze tržní společnosti, ve které všechny služby včetně poskytování obrany, bezpečnosti a vymáhání spravedlnosti budou poskytovány trhem, a nikoli teritoriálním státním monopolem. Na průkopnický esej Gustave de Molinariho z roku 1849 navázal na přelomu 50. a 60. let 20. století Murray N. Rothbard a detailní fungování celého systému ryzího tržního hospodářství rozpracoval v 90. letech Hans-Hermann Hoppe. Všechny tři přelomové práce jsou doplněny studií Josefa Šímy o vývoji francouzské *laissez faire* tradice, která vyústila v Molinariho práci, a základech moderního amerického liberariánského myšlení.

120 stran, doporučená prodejní cena 110 Kč

Ken Schoolland: Podivuhodná dobrodružství Jonatana Gullibla

Kniha Kena Schoollanda, která se stala celosvětovým bestsellerem, je smyšleným příběhem o putování hlavního hrdiny Jonatana Gullibla po zemi, která trpí nesvobodou. Tato zem má všechny neduhy moderního státu blahobytu a hlavní hrdina postupně odhaluje všechny jeho vnitřní rozpory.

168 stran, doporučená prodejní cena 90 Kč

F. A. Hayek: Soukromé peníze – Potřebujeme centrální banku?

Věhlasná kniha nositele Nobelovy ceny za ekonomii ukazuje, jakým způsobem funguje vydávání peněz ve svobodné společnosti, a přesvědčivě dokazuje, že je na čase vrátit i produkci – pro hladké fungování ekonomiky tak nenahraditelné komodity – peněz z rukou státního monopolu v podobě centrální banky zpět do rukou trhu.

176 stran, doporučená prodejní cena 135 Kč

Henry Hazlitt: *Ekonomie v jedné lekci*

Ekonomie v jedné lekci je klasické dílo slavného ekonoma, filosofa a žurnalisty Henry Hazlitta, které se stalo bestsellerem v mnoha zemích světa. Jasným a srozumitelným jazykem jsou v knize představeny základní principy ekonomie, jejich aplikace do oblasti hospodářské politiky a reakce na kritiky tržního hospodářství z řad většinové keynesiánské obce. Kniha je vhodná jako středoškolská učebnice ekonomie nebo jako úvodní vysokoškolský ekonomický text.

224 stran, doporučená prodejní cena 199 Kč

Josef Šíma (ed.): *Roger Douglas – Tvůrce nejúspěšnější hospodářské reformy XX. století*

Kniha zachycuje pražskou návštěvu sira Rogera Douglase, bývalého ministra financí Nového Zélandu, který byl tvůrcem jeho úspěšné liberální reformy v druhé polovině 80. let. Přednášky, diskuse a rozhovory s Rogerem Douglasem ukazují, jak se má provádět reforma, kterou nemá potkat stejný osud jako nepovedenou reformu českou. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

100 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Tituly roku 1998

Frédéric Bastiat: Co je vidět a co není vidět

Ve sbírce esejů slavného francouzského ekonoma, filosofa a žurnalisty, která je uvedena obsáhlou studií doc. Jana Pavlika, nalezneme mimo hlavního eseje Co je vidět a co není vidět, který dal název celé sbírce, také slavné eseje Petice výrobců svící, Dva systémy etiky, Obchodní bilance a výňatek z Bastiatovy hry Protekcionismus aneb Tři konšelé. Kniha je obhajobou svobodného trhu a dokazuje nesmyslnost argumentů politiků, kteří se snaží regulovat a přerozdělovat.

180 stran, doporučená prodejní cena 165 Kč

Israel Kirzner: Jak fungují trhy

Přední současný teoretik Israel Kirzner ve své knize představuje pohled rakouské ekonomické školy na úlohu podnikatele a fungování trhů, který otevírá další možnosti, jak je možné obhajovat omezení role státu a státních zásahů v soudobé společnosti. Profesor Kirzner, který navazuje na myšlenky velíkanů rakouské školy Misesa a Hayeka, přesvědčivě ukazuje, jak mylné a scestné jsou argumenty těch, kteří hovoří o možnosti efektivního fungování socialismu, o potřebě protimonopolního zákonodárství, o škodlivosti reklamy nebo o nespravedlnosti kapitalismu.

90 stran, doporučená prodejní cena 99 Kč

Ludwig von Mises: Liberalismus

Misesův Liberalismus je klasickým dílem, ve kterém autor obhajuje myšlenku svobody a míru, myšlenku liberalismu. Nejedná se o striktně ekonomickou analýzu, a proto můžeme sledovat důslednou aplikaci liberálního přístupu např. v oblasti školství, v oblasti vnitřní politiky vícenárodních států a i v oblasti zahraniční politiky. Kniha je doplněna obsáhlým doslovem profesora Hoppeho, ve kterém je popsána Mi-

sesova profesionální dráha a nastíněn vývoj rakouské školy, již byl Mises předním představitelem.

186 stran, doporučená prodejní cena 168 Kč

Jan Pavlík (ed.): Milton Friedman v Praze

Kniha zachycuje návštěvu Prahy jedním z největších ekonomů tohoto století a nositelem Nobelovy ceny Miltona Friedmana. Obsahuje Friedmanovy přednášky, rozhovory a zamyšlení nad tématy, která nejsou striktně ekonomická a která ukazují na šíři liberálního přístupu k obecným společenským jevům. Knihu doplňuje série barevných fotografií a přehled polemik, které Friedmanova návštěva vyvolala v českém tisku. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

103 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Tituly předcházejících let

Gary S. Becker: Teorie preferencí

Kniha představuje reprezentativní průřez tvorbou nositele Nobelovy ceny a slavného chicagského ekonoma Gary S. Beckera let sedmdesátých až devadesátých. Jde o texty, které se již stačily zařadit do zlatého fondu ekonomické literatury. Souhrn témat je velmi rozmanitý a potvrzuje, proč Becker bývá označován za ekonomického imperialistu: ekonomická analýza žebrání, výběru životního partnera, tvorby cen v rybích restauracích nebo např. empirická analýza cigaretového návyku. V Beckerově pojetí je ekonomie skutečným impériem, které pokrývá prakticky všechny sféry lidského chování.

368 stran, doporučená prodejní cena 190 Kč

Milton Friedman: Metodologie pozitivní ekonomie

Studie představuje základní metodologický přínos Miltona Friedmana, který ovlivnil zásadním způsobem vývoj ekonomické vědy ve druhé polovině 20. století.

20 stran, doporučená prodejní cena 25 Kč

Milton Friedman: Za vším hledej peníze

Kniha vychází z více než 50 let Friedmanova studia peněz a peněžních institucí a ukazuje na řadě historických epizod z různých období na velmi překvapivé souvislosti mezi chováním měnových autorit (panovníků, centrálních bank) a politickými událostmi. V knize, která je psána velmi čtivě, se dovídáme, jak politické ústupky jedné úzké zájmové skupině v několika státech USA přivedily nástup komunismu v Číně, sledujeme, jak znehodnocování zlatých mincí přivedilo rozpad Římského impéria, Friedman ukazuje, jakou shodou náhod došlo k tomu, že se zlato stalo hlavním měnovým kovem. Na příkladech z nedávné doby jasně vidíme, jak nezodpovědné vlády mnoha zemí světa pomocí inflace ožebračily své občany a jak bezprecedentní je současná situace světového měnového uspořádání.

262 stran, doporučená prodejní cena 170 Kč

Jan Pavlík (ed.): Gary Becker v Praze

Publikace zachycuje návštěvu prof. Gary S. Beckera v Praze v březnu roku 1995. Obsahuje projevy Gary Beckera, Dušana Třísky, Karla Dyby a Tomáše Ježka při příležitosti 5. výročí založení Liberálního institutu, slavnostní projev prof. Beckera při příležitosti udělení hodnosti Doctor honoris causa Vysoké školy ekonomické v Praze, diskuse prof. Beckera s Václavem Klausem, Václavem Havlem, Jiřím Schwarzem a Tomášem Škrdlantem (režisérem filmu o Gary Beckerovi „Homo economicus“). Kniha také obsahuje mnoho barevných fotografií a dodatek o díle Gary Beckera a činnosti Liberálního institutu a Centra liberálních studií. Tato publikace je dostupná i v anglické jazykové verzi.

100 stran, doporučená prodejní cena 89 Kč

Milton Friedman: Kapitalismus a svoboda

„Tato kniha je jednou z nevlivnějších knih o kapitalismu a svobodném trhu ve 20. století. Napomohla k názorovému posunu mnoha mladých lidí od socialismu směrem ke svobodnému trhu.“ (Gary Becker)

Kapitalismus a svoboda je knihou, jež se dotýká velkého množství témat, která jsou propojena jedním společným motivem, a tím je svoboda jednotlivce, nutnost omezení nadměrné úlohy státu v mnoha oblastech lidské činnosti. Hovoří se zde o moci státu a úloze peněz, o školství a vzdělávání, zákonech na podporu zaměstnanosti, monopolech, udělování státních licencí, přerozdělování příjmů, společenském blahobytu a chudobě. Milton Friedman zde také představuje několik svých originálních konceptů, jako je negativní důchodová daň nebo kupony na vzdělávání.

182 stran, doporučená prodejní cena 98 Kč

F. A. Hayek: Kontrarevoluce vědy

„Hayekovu Kontrarevoluci vědy by si měl přečíst každý, kdo jen na chvíli uvažuje o možnosti nahrazení spontánního řádu sociálním inženýrstvím. Každý takový romantický snělek se po přečtení Hayekovy knihy ocitne v konfrontaci mezi utopickými sny a tvrdou realitou.“ (Miroslav Ševčík)

F. A. Hayek, který proslul svou knihou Cesta do otroctví, obdržel Nobelovu cenu za ekonomii v roce 1974 a opět přivedl do centra pozornosti myšlenku rakouské školy jako alternativy hlavního proudu světové ekonomie. Hayek se v této knize zabývá poněkud obecnější otázkou zneužívání a úpadku lidského rozumu ve společenských vědách, které jsou způsobeny přejímáním vědeckých metod přírodních věd. Hayek hovoří o „otrockém napodobování metod a jazyka Vědy“, které nazývá scientismem, jako protikladu důkladného a nezaujatého vědeckého zkoumání. O příčinách a následcích tohoto vývoje se čtenář doví v této světově vysoce oceňované knize.

212 stran, doporučená prodejní cena 119 Kč

Detmar Doering (ed.): Liberalismus v kostce

„Tento reprezentativní soubor statí liberálních autorů umožní čtenáři konfrontovat své myšlenky a názory s přístupy klasického liberalismu. Mnoha lidem nastává zrcadlo, které jim pomůže identifikovat vlastní názory. Po přečtení někteří poznají, že vůbec nejsou liberály, jak se mylně domnívali, jiní s překvapením zjistí, že mají k liberalismu velmi blízko.“ (Jiří Schwarz)

Kniha je antologií statí velikánů světového liberálního myšlení, mezi kterými najdeme jména jako Adam Smith, John Locke, Edmund Burke, John Stuart Mill,

David Hume, Frédéric Bastiat, Ludwig von Mises, F. A. Hayek, Karl Popper a další. Kniha alespoň částečně snižuje deficit, který byl způsoben mnohaletou násilnou izolací českého čtenáře od prací liberálních autorů. Liberalismus v kostce si klade za cíl přiblížit širokému okruhu čtenářů základní myšlenky liberalismu a vyvrátit mnohá přezívající klišé.

87 stran, doporučená prodejní cena 59 Kč

Robert Holman: Vývoj ekonomického myšlení

„Tato knížka není určena ani tak historikům nebo ekonomickým odborníkům, ale spíše širší veřejnosti... Na přehledu vzniku, vývoje a zániku nejvýznamnějších ekonomických škol, od těch dávno minulých až po dnešní, které vytvářejí podobu soudobého ekonomického myšlení, chce čtenáři přiblížit hlavní etapy a mezníky ve vývoji ekonomického světového názoru... Chceme-li pochopit ekonomii dneška, musíme se vrátit ke starým autorům a čerpat z jejich moudrosti... Řada našich dnešních omylů pramení z toho, že nedoceňujeme jejich odkaz.“ (Robert Holman)

56 stran, doporučená prodejní cena 45 Kč

Publikované studie

Miroslav Zajíček: Konkurence v českém plynárenství

93 stran, doporučená prodejní cena 220 Kč (vyšlo v listopadu 1999)

Libor Dušek: Konkurence – Cesta k efektivní výrobě a spotřebě elektrické energie

78 stran, dostupné zdarma na internetu (vyšlo v červnu 1998)

Studie jsou dostupné na adrese <http://www.libinst.cz/czech/etexts.htm>.

„Nejlepší úvod do ekonomie, jaký byl kdy napsán“

Henry Hazlitt: „Ekonomie v jedné lekci“

Ekonomie v jedné lekci je nenahraditelná pro každého, kdo chce pochopit základní principy fungování ekonomiky. Je ideálním učebním textem pro výuku ekonomie na obchodních akademiích, ale i na ostatních středních školách. Zároveň je knihou, která zajímavě osvětluje podstatu hospodářských činností, jevů a procesů v rámci obecnějších společenských problémů. Právě tím si otevřela cestu také na půdu vysokých škol a stala se nepostradatelným pomocníkem studentů společenských věd na univerzitách mnoha zemí. Autor v ní srozumitelně, logicky a přesvědčivě a přitom bez použití jediné rovnice vysvětluje a na konkrétních příkladech ilustruje základní ekonomické zákonitosti a vyvrací nejčastější omyly a mýty.

V USA se *Ekonomie v jedné lekci* stala bestsellerem a prodalo se jí přes 1 000 000 výtisků. Podobný úspěch provázal i její překlady do řady dalších jazyků. Je velmi vhodná i pro neekonomy, které od četby většiny starších ekonomických knih odrazovalo nadměrné používání vykonstruovaných modelů založených na nereálných předpokladech. Taková ekonomie ovšem ztratila schopnost odpovídat na problémy reálného světa a Liberální institut tímto vydavatelským počinem reagoval právě na poptávku po úvodu do ekonomie, který je poutavý a snadno srozumitelný.

Co řekli o Ekonomii v jedné lekci?

„Nejlepší úvod do ekonomie, jaký byl kdy napsán.“

Murray Rothbard

profesor ekonomie, jeden z nejvýznamnějších představitelů rakouské ekonomické školy

„Hazlittův výklad fungování cenového systému je skutečnou klasikou: je nadčasový, správný a poučný.“

Milton Friedman

nositel Nobelovy ceny za ekonomii

„Je to skvělá kniha. Neznám žádnou jinou současnou knihu, z níž by se mohl o principech ekonomie dozvědět každý člověk tolik a na tak malém prostoru.“

F. A. Hayek
nositel Nobelovy ceny za ekonomii

„Kniha ... tak silná svou srozumitelností a jednoduchostí, že můžeme bezpochyby prohlásit, že formovala náš svět.“

Steve Forbes
majitel Forbes Magazine

„Tato kniha, která se opírá o principy klasické ekonomie, si po celém světě získala pověst té nejlepší *lekce* ekonomie pro všechny, kdo hledají pravdivé odpovědi na žhavé ekonomické otázky naší doby.“

Hans F. Sennholz
bývalý prezident Foundation for Economic Education

Vydal Liberální institut ve spolupráci s MegaPrint,

224 str., doporučená prodejní cena 199,- Kč

!!! Sleva pro učitele 20% !!!

Při použití jako studijní materiál a odběru nad 10 ks:

cena za kus 150,- + **1 ks pro učitele zdarma**

Objednávky:

Liberální institut, Spálená 51, 110 00 Praha 1,
E-mail: info@libinst.cz, Tel.: 02/296060, Fax: 02/291710

MegaPrint, K Nouzovu 2131/7, 143 00 Praha 4,
E-mail: kacin@sensus.cz, Fax: 02/4023767

Knihy z Výročních přednášek LI

Josef Šíma (ed.): Liberální ekonom Grigorij Javlinskij

Knihla obsahuje Výroční přednášku Liberálního institutu, kterou G. Javlinskij přednesl při přebírání ceny „Za přínos k rozvoji liberálního myšlení a naplňování idejí svobody, soukromého vlastnictví, konkurence a vlády zákona v praxi“. Najdeme zde zásadní názory na úlohu soukromého vlastnictví při ekonomické transformaci, charakteristiku ruského „nomenklaturního puče“ a alibismu západních politiků, a také pohled na válku v Čečensku. Tato publikace bude dostupná i v anglické verzi.

64 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Josef Šíma (ed.): Jerry Jordan – Změněná úloha centrálních bank v XXI. století

Světznámý teoretik centrálního bankovnictví a prezident Federal Reserve Bank of Cleveland diskutuje chyby standardních měnových politik, vliv nových technologií na postavení centrálních bank, smysluplnost teorií svobodného bankovnictví, důležitost postavení zlata a nutnost privatizace zlatých rezerv.

56 stran, doporučená prodejní cena 65 Kč

Josef Šíma (ed.): Hans Tietmeyer – Euro a ekonomiky v transformaci

Prezident Bundesbanky ve své přednášce u příležitosti udělení Výroční ceny Liberálního institutu hovoří o nutnosti podporovat konkurenceschopnost všech sektorů ekonomiky jako nutné reakci na vytvoření jednotné evropské měny. Popisuje vliv eura na země v transformaci, příčiny a řešení krize v Japonsku a představuje základní principy sociálně-tržního hospodářství. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

64 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Josef Šíma (ed.): Roger Douglas – Tvůrce nejúspěšnější hospodářské reformy XX. století

Kniha zachycuje pražskou návštěvu sira Rogera Douglase, bývalého ministra financí Nového Zélandu, který byl tvůrcem jeho úspěšné liberální reformy v druhé polovině 80. let. Přednášky, diskuse a rozhovory s Rogerem Douglasem ukazují, jak se má provádět reforma, kterou nemá potkat stejný osud jako nepovedenou reformu českou. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

100 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Jan Pavlík (ed.): Milton Friedman v Praze

Kniha zachycuje návštěvu Prahy jedním z největších ekonomů tohoto století a nositelem Nobelovy ceny Milтона Friedmana. Obsahuje Friedmanovy přednášky, rozhovory a zamyšlení nad tématy, která nejsou striktně ekonomická a která ukazují na širší liberálního přístupu k obecným společenským jevům. Knihu doplňuje série barevných fotografií a přehled polemik, které Friedmanova návštěva vyvolala v českém tisku. Tato publikace je dostupná i v anglické verzi.

103 stran, doporučená prodejní cena 100 Kč

Jan Pavlík (ed.): Gary Becker v Praze

Publikace zachycuje návštěvu prof. Gary S. Beckera v Praze v březnu roku 1995. Obsahuje projevy Gary Beckera, Dušana Třísky, Karla Dyby a Tomáše Ježka při příležitosti 5. výročí založení Liberálního institutu, slavnostní projev prof. Beckera při příležitosti udělení hodnosti Doctor honoris causa Vysoké školy ekonomické v Praze, diskuse prof. Beckera s Václavem Klausem, Václavem Havlem, Jiřím Schwarzem a Tomášem Škrdlantem (režisérem filmu o Gary Beckerovi „Homo economicus“). Kniha také obsahuje mnoho barevných fotografií a dodatek o díle Gary Beckera a činnosti Liberálního institutu a Centra liberálních studií. Tato publikace je dostupná i v anglické jazykové verzi.

100 stran, doporučená prodejní cena 89 Kč

<http://www.libinst.cz>

• Grigorij Javlinskij v Liberálním institutu
(zleva: Dan Štastný, Viktor Korček, Michal Uryč-Gazda, Jiří Schwarz, Grigorij Javlinskij, Miroslav Ševčík, Miroslav Ševčík ml., Josef Šíma, Radovan Kačín)

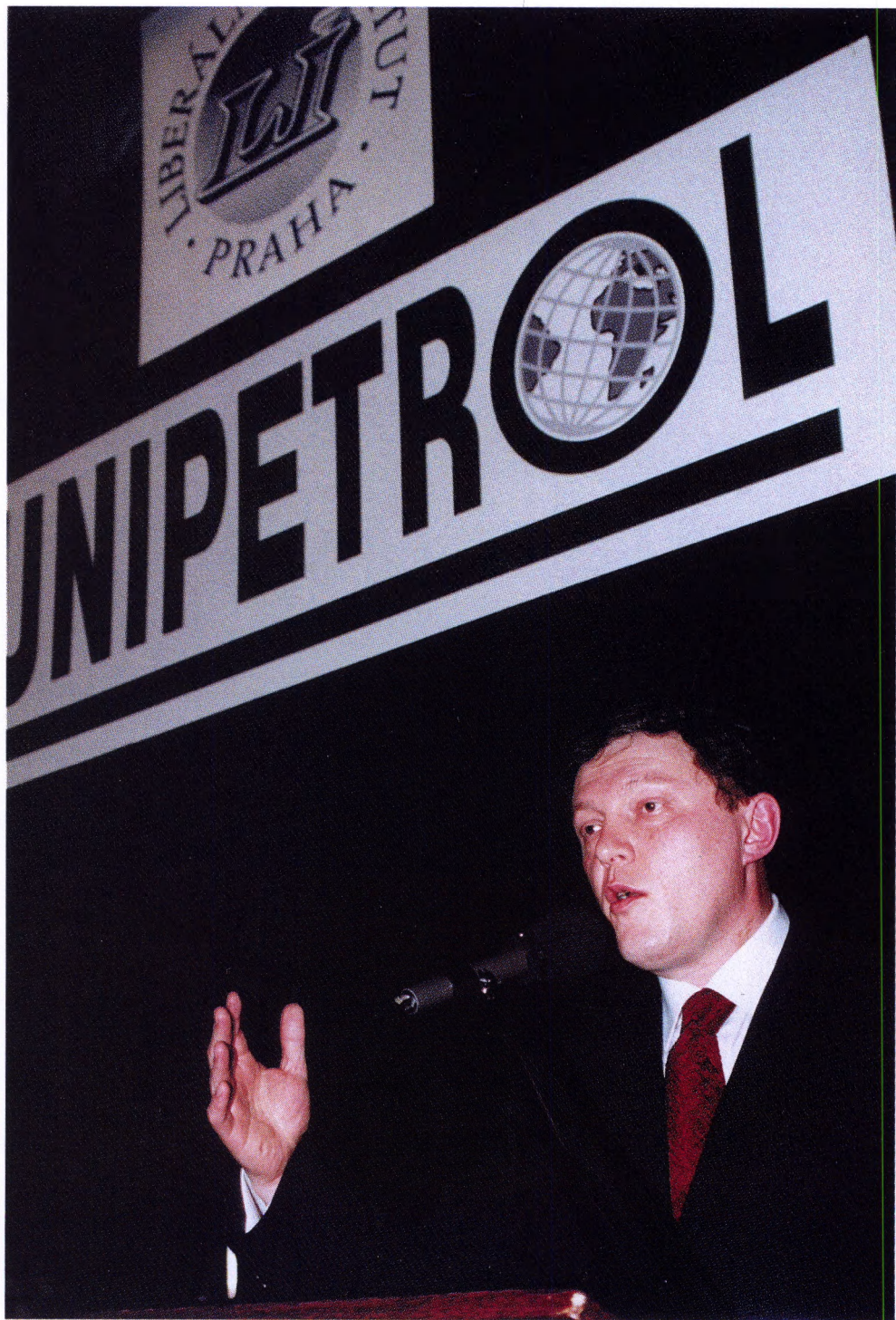

• Grigorij Javlinskij na Minsku

• Při Výroční přednášce ve Sladkovského sále v Obecním domě v Praze

• Grigorij Javilinskij přednášející

• Zaplněný Sladkovského sál při Javlinského přednášce

• Grigorij Javlinskij odpovídá na otázky

• Grigorij Javlinskij se zástupci hlavního partnera přednášky a.s. Unipetrol
(zleva: Jan Landa, Grigorij Javlinskij, Pavel Švarc)

hlavní sponzor

Unipetrol

Die Stiftung für liberale Politik

Friedrich Naumann
Stiftung

A member of
The Leading Small Hotels
of the World

mediální partneři

**Banky
& FINANCE**

Radióžurnál
ČESKÝ ROZHLAS 1

LIDOVÉ NOVINY
NEZÁVISLÝ DENÍK ZALOŽENÝ 1857

Unipetrol

UNIPETROL – PETROCHEMICKÉ SRDCE EVROPY

Skupina Unipetrol, největší tuzemský zpracovatel ropy, výrobce petrochemických produktů a majitel nejrozsáhlejší sítě čerpacích stanic, byla založena v roce 1995 a její současná podoba byla definitivně stanovena v roce 1997 po sloučení mateřské společnosti Unipetrol, a.s. se společnostmi Chemopetrol, a.s. a Kaučuk, a.s.

Dceřiné společnosti, Chemopetrol a Kaučuk, mají dominantní postavení na českém trhu s polyethylenem, polypropylenem, polystyrenem a syntetickým kaučukem, kde jejich podíl na domácím trhu kolísá mezi 80 a 100%. Benzina, a.s. je nejvýznamnějším distributorem pohonných hmot a Česká rafinérská, a.s. je největší rafinérskou společností a jediným výrobcem automobilových benzinů v ČR.

 **Česká
rafinérská**

 CHEMOPETROL

BENZINA

 kaučuk

Z knihy:

V Rusku došlo pouze k nomenklaturnímu puči. Přesně to se skrývá pod Gorbačovovým označením *perestrojka*. Nedošlo ke skutečné revoluci, kdy se mění lidé, hodnoty a priority, ale pouze k povrchní změně, při které vysocí představitelé sovětské komunistické moci převlékli kabáty, změnili svá hesla a symboly. Zatímco na konci osmdesátých let se dlouze hovořilo o Leninovi, socialismu a pětiletkách, dnes se titíž lidé ohánějí slovy jako reforma, demokracie a trh a nejtalentovanější z nich se pár těchto výrazů naučili i v angličtině.

* * *

Pro budoucí vývoj demokracie a stabilitu Ruska by bylo mnohem důležitější přečíst si noviny a sledovat zpravodajství z Evropy v ruštině než čekat na dvě či tři návštěvy zahraničních státníků, kdy přijede např. prezident Clinton do Moskvy a význam celé návštěvy lze s jistou nadsázkou popsat takto:

„Ach, pan Jelcin, jak se vám daří?“

„Děkuji, skvěle. A vám, pane Clintone?“

„Děkuji, také dobře. Čím se právě teď zabýváte?“

„Ale, provádím reformu.“

„Jakou?“

„Radikální!“

„Skvělé! Tak to máte můj obdiv.“

Polibky, objetí a podávání rukou nejsou to, co Rusko právě teď nejvíce potřebuje. Rusko potřebuje být podrobováno kritice a je třeba nám říkat skutečnou pravdu včetně věcí, které nám nebudou příjemné. ... Úcta k lidským právům je jediný způsob, jak bojovat proti chudobě.

* * *

Obyvatelé Čečenska, ať již z jakýchkoli důvodů, nevěří, že jsou občany Ruska. Můžete je zabít, zavřít do koncentračních táborů, vyhnat je, ale nemůžete je podřídit federaci, pokud oni sami nevěří, že jsou občany naší země. Největší úkol pro Moskvu tak zůstává zacházet s nimi jako s plnoprávními občany, kterým náleží všechna lidská práva.

ISBN 80-86389-07-3

9 788086 389073